

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 2, A tribute to Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, April 2019

DOI Number 10.9737/hist.2019.733

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 28.02.2019 – Kabul Tarihi: 03.04.2019

Atıf Künyesi: Mehmet Evsile, "TBMM Zabıtlarına Göre Cumhuriyet Döneminde Eğitim Hizmetleri (1923-1950)", *History Studies*, 11/2, Nisan 2019, s. 621-654

TBMM Zabıtlarına Göre Cumhuriyet Döneminde Eğitim Hizmetleri (1923-1950)

Educational Services in the Republican Period According to the Turkish Grand National Assembly Records (1923-1950)

Prof. Dr. Mehmet EVSİLE

ORCID No: 0000-0001-5289-8703

Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Öz: Türkiye Cumhuriyeti döneminde gerçekleştirilen inkılap hareketleri içerisinde en başarılı olanlardan biri, eğitim alanında yapılanlar olmuştur. Eğitimin birleştirilmesi, harf inkılabı ve her kademedeki yeri eğitim kurumları oluşturulmuştur. Temel eğitim ve üniversitelerin yanında, meslekî eğitim, dinî eğitim ve güzel sanatlar eğitimi için kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Okul çağındaki nüfusun dışında kalan yetişkin eğitimi için de "Millet Mektepleri", "Halk Mektepleri", "Gece Kursları" açılarak halka okuma ve yazma öğretilmiştir. 1928-1935 yılları arasında bu kurumlardan 2.500.000 vatandaş eğitim almıştır. Örgün eğitim sahasında Köy Enstitüleri, şehirler için Halkevi ve Halk Odaları ile eğitim hizmetleri zenginleştirilmiştir. Bütün bu faaliyetlerin sonunda 1924 yılında yüzde 2-3 olarak ifade edilen okuryazar oranı 1927 yılında yüzde 11, 1935 yılında yüzde 20,4, 1947 yılında yüzde 36,9 ve 1950 yılında yüzde 40 olmuştur. 1950 yılında 17.000 ilkökul, 1.625.000 öğrenci; 215 ortaokul, 60.000 öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak sanat okulları, akşam erkek sanat okulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları, kız ve erkek öğretmen okulları, ticaret ortaokulu ve liseleri, yapı ustası, terzilik ve kürkçülük gibi meslek okulları ile imam hatip okulları açılmıştır. Bu makalemiz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklarındaki konu ile ilgili konuşma metinleri esas alınarak hazırlanmıştır. Basılı eserlerden de faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Eğitim İnkılabı, Eğitim Hizmetleri, Eğitim Kurumları, Yetişkin Eğitimi, Dinî Eğitim, Meslekî Eğitim.

Abstract. The most important successful reforms realized in the Turkish Republic period is the reform realized on the education services. The education system was united to each other, the alphabet was changed and new educational institutions were established. Besides the fundamental education institutions and universities, new regulations were made for occupational, theological and art educations. New establishments such as "National Schools", "Public Schools" and "Evening Courses" were organized for the adults who could not opportunity to attend schools and these people were taught how to read and write. About 2.500.000 citizens were educated in these establishments between the years 1928 and 1935. The educational institutions were enriched through "Village Institutions" for villagers and "Public House and Public Rooms" for the people who lived in cities. At the end of these efforts, the literacy rate expressed as 2-3% in 1924 increased to 11% in 1927, 20,4% in 1935, 36,9% in 1947 and 40% in 1950. The number of students attending 17.000 primary schools was 1.625.000 and 60.000 students started to attend 215 secondary schools. Also in the following period, art schools, evening art schools for male, girls' institutions, evening art schools for female, male and female teacher training schools, occupational schools to train tailors, construction experts and fur sewing and theological schools were established under the Ministry of National Education. This study was carried on through the records of the speeches given in the Turkish Grand Assembly related to the mentioned subject. The printed materials were also used for the article.

Keywords: Turkish Republic, Education Services, Educational Institutions, Adult Education, Theological Education, Occupational Education.

HISTORY
STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

Volume 11
Issue 2
A tribute to
Prof. Dr.
Mehmet Ali
ÜNAL
April
2019

Giriş

Eğitim sahasında, devletin öncülüğü ve sorumluluk üstlenme geleneği, Türk tarihinin ilk dönemlerinden itibaren görülmektedir. Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı döneminde eğitimde devletin öncülüğünü görmek mümkündür¹.

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren farklı eğitim modelleri uygulamıştır. 1299-1773 yılları arasında en yaygın ve güçlü eğitim kurumları, medreseler olmuştur. Medreseler, 1924 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşler, ancak gelişen dünya şartlarına göre kendilerini yenileyememişlerdir. Bunlardan başka azınlık çocuklarının üst seviyede bürokrat olarak yetişmelerini sağlayan Enderun Mektebi dikkat çekmektedir. İlköğretim, 19. yüzyıl sonuna kadar basit bir seviyede kalmıştır. İlkokuldan sonraki eğitim kademelerinde sadece erkek nüfusun eğitim aldığı görülmektedir. Bu dönemde eğitimin temel amacı dinîdir, nakilci ve ezberci bir eğitim modeli uygulanmıştır.

1773-1839 döneminde Mühendishane-i Bahrî-i Hümâyûn, Mühendishane-i Berrî-i Hümâyûn gibi askerî okullar açılmaya başlanmıştır. Bu okullarda Fransızca, İngilizce gibi batı dilleri de okutulmuş, yurt dışına öğrenci gönderilmeye başlanmıştır.

Tanzimat döneminde Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi yayınlanarak (1869), eğitimin, *devleti felâkete gitmekten kurtaracak tek vasıta* olduğu kabul edilmiştir. Bu dönemde yeni anlayışlara göre ders kitapları yazılmaya başlanmıştır. Medrese dışında idadî, sultanî ve teknik eğitim okulları yoğun olarak İstanbul ve belli ölçülerde İstanbul dışında da açılmaya başlanmıştır. Türkçe, eğitim dili olarak kabul edilmiştir.

Meşrutiyet dönemlerinde ilköğretimden yüksek öğretime kadar olan eğitim kurumlarında, önceki dönemlerdeki gelişmeler devam etmiştir. Meslekî ve teknik alanlarda yeni okullar açılmıştır². Ancak yabancı okullar da ciddî anlamda yaygınlık göstermeye başlamıştır³.

Eğitim alanında gerçekleştirilen faaliyetler, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına engel olamadığı gibi, çağın şartlarına da ayak uyduramamıştır. Çok sayıdaki eğitim almış kişilerin yanında, eğitimin halka ulaşması ve yaygınlaşması mümkün olamamış; okur yazar oranları çok küçük rakamlarda kalmıştır.

1-Eğitim Sistemi

13 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu Muvakkati'nin 79. maddesi, Vilâyet Hususî İdarelerine ilköğretimin temini için genel ve gezici ilköğretim okulları, ortaokullar, öğretmen okulları, halkın eğitimi için gece okulları açmak ve bunları yönetmek görevi vermiştir⁴. 2 Şubat 1948 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan 5166 sayılı Özel idarelerden aylık alan ilköğretim öğretmenlerinin kadrolarının Millî Eğitim Bakanlığı teşkilâtına alınması hakkında kanun yürürlüğe girinceye kadar ilköğretim hizmetleri Vilâyet Hususî İdareleri tarafından yürütülmüştür⁵. İlköğretimin dışındaki okullar ve öğretmen maaşları, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı idi. Bunun sonucu olarak eğitim giderleri ve öğretmenlerin maaşları iki kaynaktan karşılanıyordu. Bu kaynakların birincisi devletin bütçesi (Muvazene-i Umumiye), diğeri de illerin hususî bütçeleriydi. Maarif Nezaretinin giderleri, Darülfünun ve ona bağlı

¹ Nurdan Kalaycı, *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Hükümet Programları ve Uygulamalar*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları: 762, İstanbul 1968, s. 7-8.

² Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993, s. 54-275.

³ İlknur Polat Haydaroğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990, s.101-194.

⁴ Yenal Ünal, "İdare-i Umumiye-i Vilâyet ve İdare-i Hususiye-i Vilâyet Kanunları", *Tarih Okulu*, Yaz 2009, Sayı: IV, s.90.

⁵ T.C. Resmî Gazete, 2 Şubat 1948, Sayı:6821, s.13557.

kuruluşların, yüksekokulların, orta dereceli okulların (sultanîlerin) giderleri de devlet bütçesinden karşılanmıştır. Vilayetteki ilkokulların, idadîlerin, darülmualimînlerin(Erkek Öğretmen Okulu) her türlü giderleri ise hususî bütçeden karşılanmaktaydı⁶.

3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile bütün okullar Millî eğitim Bakanlığına bağlanmış ve medreseler kapatılmıştır. Bu şekilde eğitimin lâikleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi yoluna gidilmiştir⁷. 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun ile de yeni harflerin halka öğretilmesi için çok geniş bir okuma yazma faaliyeti başlatılmış; ders kitapları, sözlükler, basılı resmî yayınlar yeniden yazılmıştır⁸.

2-Okullar

a-İlkokullar

Osmanlı Devleti'nden devralınanlarla Cumhuriyet döneminde çeşitli yıllara ait okul sayıları hakkında verilen bilgilerden istatistik sonuçlar çıkarılabilir. Osmanlı döneminde, bütün ülkede 3400 kadar okul ve bu okullara giden toplam 223.000 öğrenci olduğu iddia edilmiştir⁹. 1923 yılında resmî ilkokulların sayısı 4770'e, öğrenci sayısı 337.618'e yükselmiştir¹⁰. 1924 yılında 5952 okulda 12.982 öğretmen ve 384.315 öğrenci¹¹, 1926 yılında 5655 ilkokul, 10.593 öğretmen, 346.459 öğrenci; 1927 yılında 5887 ilkokul, 11.776 öğretmen, 385.455 öğrenci tespit edilmiştir¹².1930 yılında okul sayısı 6672, öğretmen sayısı 16.229, öğrenci sayısı 479.442 olmuştur. 1924 yılında ilkokullara ayrılan ödenek 5.810.630 liradan 1930 yılında 15.921.343 liraya çıkmıştır ki artış oranı yüzde 170'dir¹³.1934 yılında ilköğretimde öğretmen sayısı 14.000'e, öğrenci sayısı 560.000'e ulaşmıştır¹⁴. 1936 yılında ilköğretimdeki öğretmen sayısı 13.384, öğrenci sayısı 1.850.000 olmuştur ve ilköğretim çağındaki çocukların, şehirlerde yüzde 68'i; köylerde yüzde 25'i okullara alınmıştır¹⁵. 1950 yılında toplam 17.000 ilkokul, 1.625.000 öğrenci bulunduğu ve bu okullardan 133.000 mezun verildiği, Millî Eğitim Bakanı tarafından açıklanmıştır¹⁶.

b-Ortaokullar

1923 yılında72 orta okulda 5905 öğrenci mevcuttu¹⁷.1936 yılında ortaokullarda toplam 75.229 öğrenci okumakta iken, bu rakam 1937 yılında 90.000'i aşmıştır. Bu yılda Bafra, Bakırköy, Bandırma, Beykoz, Çorlu, Fatih, İnebolu, İstanbul-Süleymaniye, Kasımpaşa, Üsküdar, Karaköse (Ağrı) ve Muş'ta birer ortaokul açılmıştır¹⁸. 1939 yılında Ankara-Hamamönü, Kırşehir, İstanbul-Karagümrük ve Nişantaşı'nda ortaokullar açılarak ortaokul sayısı 194'e ulaşmıştır¹⁹. 1943 yılında, ortaokul sayısı 209, öğretmen sayısı 3.000 olmuştur²⁰.

⁶ Erdoğan Başar, *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 2004, s.62.

⁷ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993, s. 283.

⁸ Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s. 289.

⁹ Sadri Maksudî Bey (Şebinkarahisar), 27.05.1934, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:22, s.321.

¹⁰ Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (İzmir), 22.04.1928, TBMM, *TBMM ZC (3. Dönem)*, Cilt:3, s.201.

¹¹ Refik Şevket Bey (Manisa), 25.06.1932, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:9, s.313.

¹² Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (İzmir), 25.06.1932, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:9, s.313.

¹³ Refik Şevket Bey (Manisa), 25.06.1932, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:9, s.313.

¹⁴ Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:22, s.442.

¹⁵ Maarif Vekili Saffet Arıkan (Erzincan), 26.05.1936, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:11, s.245.

¹⁶ Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.849.

¹⁷ Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.337.

¹⁸ Maarif Vekili Saffet Arıkan (Erzincan), 26.05.1937, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:18, s.257.

¹⁹ Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.266.

1945 yılında ortaokul sayısı 163, ortaokullardaki öğrenci sayısı 64.000'dir²¹. 1947 yılında 177 ortaokul, 56.775 öğrenci mevcuttur²². 1950 yılında 215 ortaokulda, 60.000 öğrenci olduğu açıklanmıştır²³.

c-Liseler ve Meslek Okulları

1923 yılında 23 lise, 1241 öğrenci bulunmakta idi²⁴. Lise sayısı 1932 yılında 30 iken 1938 yılında 36'ya çıkarılmıştır²⁵. 1945 yılında lise sayısı 52, öğrenci sayısı 21 bindir²⁶. 1946 yılında 53 lise ve buralardan mezun olanların sayısı 5000'e yaklaşmıştır²⁷.

1937 yılı itibarıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı erkek sanat okulları, akşam erkek sanat okulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları, kız erkek öğretmen okulu, orta ticaret okulları, birincive ikinci devreli ticaret liseleri, akşam ticaret okulları, yapı ustası okulu, terzilik ve kürkçülük okulu gibi meslek okulları bulunmaktadır. Erkek Sanat Okullarında 200 öğretmen ve 2126 öğrenci mevcuttur. Akşam Erkek Sanat Okullarında 160 kadar işçi çalışmaktadır. Ankara, İstanbul, Üsküdar, İzmir, Bursa, Kadıköy ve Adana'da açılmış olan 7 adet Kız Enstitüsünde 1460 öğrenci mevcuttur. Adana, Afyon, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Konya, Trabzon'da açılmış olan 7 adet Akşam Kız Sanat Okulunda 6980 öğrenci mevcuttur. Sadece Ankara'da açılmış olan Kız Meslek Öğretmen Okulu'ndan 1937 yılında 37 öğrenci mezun olmuştur. İzmir ve Ankara'daki 2 Ticaret Lisesi ile Adana, Samsun ve Trabzon'daki Orta Ticaret Okulu'nda 935 öğrenci mevcuttur²⁸.

1950 yılı itibarı ile kız enstitülerinde ve akşam sanat okullarında 35.000 kadar öğrencinin iş öğrendiği tespit edilmiştir²⁹. Bu dönemde 1924 yılından 1939 yılına kadar İstanbul'da açılan meslek ve ihtisas mekteplerinin tam listesi ve ayrıntılı açıklamalar, Osman ERGİN'in Türk Maarif Tarihi isimli eserinde mevcuttur³⁰.

d-İmam Hatip Mektepleri ve İmam Hatip Kursları

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun din görevlisi eğitimini düzenleyen 4. maddesi medreselerin kapatılmasına karşılık, imamlık ve hatiplik gibi dinî hizmetlerin görülebilmesi için ayrı okullar açılmasını öngörüyordu. Kanunda öngörülen bu okullar, 1924 yılında İmam Hatip Mektepleri adı altında 29 merkezde açıldı³¹. Okullar, 4 yıllık ortaöğrenim seviyesinde idi. İmam Hatip Mektepleri 1930'da öğrenci azlığı nedeniyle kapatılmıştır. 1949 yılında ortaokul mezunu askerliğini yapmış kimselerin alındığı 10 ay süreli İmam Hatip Kursları açılarak din hizmeti

²⁰Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya), 26.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem)*, Cilt:2, s.239.

²¹Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir); 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.337.

²²İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.590.

²³Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.850.

²⁴Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.337.

²⁵Dr. Osman Şevki Uludağ (Konya), 26.05.1938, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:25, s.221.

²⁶Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.337.

²⁷Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirel (Sivas), 24.12.1946, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:3, s.465.

²⁸Maarif Vekili Saffet Arıkan (Erzincan), 26.05.1937, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:18, s.256-257.

²⁹Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.851.

³⁰Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, Cilt:5, İstanbul, 1977, s.2124-2164.

³¹Bu okulların açıldığı merkezler ve öğrenci sayıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:7, s.132-134.

görevlisi yetiştirme uygulaması başladı. 1950 yılı itibarıyla on adet İmam Hatip Kursundan 50 öğrenci mezun olmuştur³².

e-Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı kanunla kurulmuştur. Kuruluş amaçları şu şekilde tespit edilmiştir³³: “1940’da 6 yaşın üstündeki nüfusun yüzde 78’i okuryazar değildi. Köylerde bu oran yüzde 90’dı. Ayrıca köyler sağlık, temizlik, gelişme imkânlarından uzaktı. Bu yaygın bilgisizlikle daha etkili mücadele etmek, bunu yaparken köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzenlemeler, gelişmeler sağlamak... İşte Köy Enstitüleri bu amaçla kuruldu. O zamana kadar mevcut öğretmen yetiştirme düzeninin neyi eksikti ve yeni bir öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilmek isteniyordu? Mevcut eski düzen, nazari eğitim yapan, ellerinde kalem, kitap ve yalnızca okuma ve yazma ve kitabî bilgiler öğretimi ile yetinen, köye gitmek, orada kalmak istemeyen, köyliye pek yararlı olmayan öğretmenler yetiştirmekle suçlanıyordu. Oysa artık köy kökenli, yalnızca köye yararlı olabilecek, nasırlı ellerinde kalem ve kitaptan çok, kazma, kürek, çapa, bağ makası, keser bulunan öğretmenler yetiştirilmeliydi. Köy Enstitülerinin kuruluş felsefesi budur.”

1940-1948 yılları arasında ülkenin değişik bölgelerinde 21 tane Köy Enstitüsü açılmıştır. Köy Enstitüsü açılan yerler şunlardır³⁴: İzmir-Kızılcıllı, Eskişehir-Çifteler, Lüleburgaz-Kepirtepe, Kastamonu-Gölköy, Malatya-Akçadağ, Antalya-Aksu, Lâdik-Akpınar, Adapazarı-Arifîye, Vakıfkebir-Beşikdüzü, Kars-Cılavuz, Bahçe-Düziçi, Isparta-Gönen, Balıkesir-Savaştepe, Kayseri-Pazarören, Ankara-Hasanoğlan, Konya Ereğli-İvriz, Yıldızeli-Pamukpınar, Erzurum-Pulur, Ergani-Dicle, Aydın-Ortaklar, Van-Erciş.

Şubat 1954’te yayınlanan 6234 sayılı kanunla, Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okulları ile birleştirilerek sona erdirilmiştir. Köy Enstitülerinden toplam 15.000 kadar öğretmen, 2.000 kadar sağlıklı yetişmiştir³⁵.

Köy Enstitüleri ve buralardan mezun olan öğretmenler konusunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda, çeşitli görüşler dile getirilmiştir. Bunlardan birinde, Köy Enstitülerinin, Cumhuriyetin, Türk milletine armağan ettiği en güzel hediye olduğu³⁶; diğerinde, kalkınmanın temeli olduğu vurgulanarak şu ifadelerle yer verilmiştir³⁷: “Bunların en mühim vazifeleri köy öğretmenleri yetiştirmek olduğu gibi, köylülerin işlerine yarayacak birçok meslek erbabını da yetiştirmektir. Bu köy öğretmenleri tabii köylülerin çocuklarını okutmak için uğraştıkları gibi köylerin kültürel terakkilerine yardım için kanunî vazifeler almışlardır. Bir taraftan Köy Enstitüleri bu yolda çalışırken diğer taraftan da yine köylerin kalkınması için köy kursları açmıştır.” Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin SİRER de, köy kalkınması yolunda Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin önemli görevler üstleneceğini söylemiştir³⁸. Köy Enstitülerinin idealist oldukları hususu da şöyle dile getirilmiştir³⁹: “Köy Enstitüleri bu memleketin evlâdıdır, kamutayın çocuklarıdır. İyidirler, temizdirler, ülkücüdürler. Sizin kutsal

³²Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.857.

³³Yahya Akyüz, a.g.e., s.339.

³⁴Yahya Akyüz, a.g.e., s.339.

³⁵Yahya Akyüz, a.g.e., s.342.

³⁶Hüseyin Ulusoy (Niğde), 25.05.1944, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:10, s.279-280.

³⁷General Şefik Türsan (İçel), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.240-241.

³⁸Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin SİRER (Sivas), 24.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.460.

³⁹İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.591.

davanıza ihanet edecek insanlar değillerdir. Yerli, münzevîvak'alardan dolayı hiç kuşkulanamayalım. Millet yolunda çalışmaktadırlar.”

Köy Enstitüsü mezunlarının köylülerle yaşadıkları sıkıntılar da olmuştur. Buna bir örnek, şu şekilde ifade edilmiştir⁴⁰: “Ellerinde mandolinle gezen bu gençlere mutaassıp bir köylü, için için kin besliyor ve siz diyor mektepte bunu mu öğrendiniz? Ve tehevürle elindeki mandolini alıp kırıyor. Şimdi bunun karşısında bir insan hüviyetinin, ruhiyatının göstereceği asabiyet ve infial yerine bu genç, -daha üçüncü sınıftadır- kemâl-i sükûnet ve sekinetle köylünün yüzüne bakıyor, siz haklısınız, sizin dediğiniz doğrudur diyerek ayrılıyor. Fakat bu genç, başka bir çareye müracaat ediyor. O çare şudur: Diğer arkadaşlarını topluyor, ellerindeki sazlarla köyün meydanına geliyorlar, içlerinde söyleyenler de varmış, onlar da halk türkülerini söylemeye başlıyorlar. Halkta derin bir alâka uyandırıyor. Bunların etrafındaki halka gittikçe büyüyor, bütün köy bu gençlerin etrafında toplanıyor. Şimdi birkaç saat evvel büyük bir kusur işleyen köylü, evinin penceresini açmış, oradan bakmaktadır. Coşan köylü bir müddet sonra halay çekmeye başlıyor, zeybek oynamaya geçiyor, tam kendini yaşıyor. O köylü bunu görünce, hemen merdivenden iniyor, doğru meydanın ortasına gidiyor. Bu, üçüncü sınıfta bulunan gencin ellerine sarılıyor, diyor ki, sen bana ne kadar çok yakınmışsın, sen de ne kadar bendenmişsin. Biraz evvelki hareketinden dolayı af diliyor ve mandolinin parasını ödemeye çalışıyor.”

Köy Enstitülerine köy çocuklarının alınmasının ve bunların daha sonra kendi köylerinde görev yapmalarının, Köy Enstitülerinden beklenen köylerin kalkınması amacına hizmet edemeyeceği şeklinde eleştiriler de olmuştur⁴¹. Bunların köylerde yaşadıkları sıkıntılardan örnekler de verilmiştir⁴²: “Köy Enstitüsünden mezun bir köy çocuğunun herhangi bir köye öğretmen olarak gittiğini düşünelim: Kafasında ve muallâklara birtakım güzel düşünceler, kararlar ve bilgiler bulunan 20 yaşlarında bir çocuk. Karşısında, içine kapanık, töreleri muhkem, imkânları kıt, sen salla başını, ben bilirim işimi diyen bir köy. Kim kimi eritecek, kim kime benzeyecek? Bu kararları ve bilgileri köye yaymak ve benimsetmek için bu gence ne gibi kanunî tedbirler, ne gibi müeyyideler, ne yolda üstünlükler temin edilecektir. Bu gencin, bir müddet sonra zaten çocukken içinde büyüdüğü köy şartlarına kendini bırakıvermesi, muhtarın kızı ile evlendikten sonra eski köy yaşayışına karışivermesi ihtimalini önlemek için, onun azmi ve imanı ne ile desteklenecektir? Ne gibi selâhiyetleri, nasıl yardımcıları olacaktır?” Köy Enstitüsü mezunlarının köylerde yaşadıkları sıkıntılar hakkında diğer bir örnek de şöyledir⁴³: “14 milyon Türk köylüsünü 7'den 70'ine kadar yetiştirecek olan köy enstitüsü mezunları, artık hayata daha olgun bir şekilde atılmalıdır. Çok zayıf bir köy tahsilinden sonra köy enstitüsüne giden öğrenci mandolinden marangozluğa, sıvacılıktan pedagojiye kadar öğrenir. Arkadaşlar beş senede bir adamın âlim, fazıl, san'atkâr olmasına imkân yoktur. Ve şu zihniyeti bilmeleri lâzımdır ki, Türk köylüsü böyle yarım yamalak yetişenlerin bilgisine ihtiyaç gösterecek kadar aşağı seviyede değildir. Sonra bu gençler köye gidecekler, müsamere verecekler, artan zamanda da tarla sürüp kazancını sağlayacaktır. Fakat arkadaşlar, bu işler 24 saate sığmaz. Ziraatçiler, veterinerler kasabalarda, merkezlerde masa başlarında bürokratik bir hayat yaşarken köyün sorumluluğunu böyle yarım yamalak yetişen gençlerin omuzlarına yüklemek ve bundan iyi bir netice beklemek herhalde doğru bir düşünce değildir.”

Köy Enstitüsü mezunlarının bilgi bakımından yetersiz oldukları Millî eğitim Bakanı tarafından da kabul edilmiştir. 1947 yılı itibarıyla 7.000 köy öğretmeni, eksikleri tamamlanmak

⁴⁰M.Emin Ataç (Tekirdağ); 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:3, s.285.

⁴¹Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.336.

⁴²Behçet Kemâl Çağlar (Erzincan), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.235.

⁴³Nurettin Ünen (Çanakkale), 23.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.398.

üzere yeniden kurslara alınmışlardır⁴⁴. Köy Enstitüsü mezunlarının yetersizliği hakkında başka tespitler de vardır⁴⁵: “Köy Enstitüleri meselesi!... Fikir iyidir, realisttir, yerlidir, görüş parlaktır. Fakat hedefte biraz isabetsizlik vardır zannediyorum. Bu enstitüler ne yapmak istemiş? Marangoz, çiftçi ve demirci öğretmeni yetiştirerek, köyün ekonomik hayatını kaldırmak istemiştir. Ne parlak fikir. Buna karşı gelinebilir mi? Fakat muvaffak olunamamıştır... Demircilik, marangozluk, davarcılık... Böyle nazari dersler arasında mahdut ve dar bir tarlada, ne olduğu belli olmayan bir tarlada, daha çok nazari ve pek az amelî olarak bel bellemek, çapa sallamak gibi bahçıvanlık öğrenilmez. Gezdiğim köylerde, ilçelerde, demircilik tekniği, marangozluk tekniği bakımından köylerdeki ustalardan geridir. Ve onların seviyelerine ulaşmalarına imkân yoktur. Toprak ve bu gibi san’atlar öyle kolay kolay öğrenilir şeyler değildir.”

Son olarak Köy Enstitüsü mezunlarının siyasete alet edildikleri eleştirileri de yapılmıştır⁴⁶.

f-Millet Mektepleri

1 Kasım 1928 tarihinde gerçekleştirilen harf inkılâbından sonra, vatandaşlara yeni harflerle okuyup yazmayı öğretmek için 8 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Yönetmeliği hazırlanmış, 11 Kasım 1928’de Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış ve 24 Kasım 1928 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁴⁷.

1935 yılına kadar faaliyet gösteren bu okulların çalışmalarından bazıları Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kuruluna da yansımıştır. Buna göre, Arap harfleri bilen vatandaşlardan, 1928-1929 yılında 427.979 kişi, 1929-1930 yılında 396.484 kişi, 1930-1931 yılında 127.383 kişi millet mekteplerine devam etmek suretiyle yeni harfleri öğrenmiştir. Hiçbir lisan okuyup yazma bilmeyip, millet mekteplerinde okuma yazma öğrenenlerin miktarı 1928-1929 yılında 174.984 kişi, 1930-1931 yılında 39.779 kişi olmuştur⁴⁸. 1928-1935 yılları arasında Millet Mekteplerinin şehir ve köylerde açılan bütün kademelerinde eğitim alan vatandaş sayısı 2.500.000’i geçmiş⁴⁹; belge alan vatandaş sayısı 1.878.676’ya kadar ulaşmıştır⁵⁰.

g-Halk Mektepleri ve Gece Kursları

Öğretmenler, gündüzleri görevlerini tamamladıktan sonra, geceleri de okuma yazma bilmeyen ve tahsil çağını geçirmiş olan halkın okutulmasıyla görevlendirilmişlerdir. 1928 yılı itibarıyla bu iş için bütçeye 12.000 lira tahsisat konmuş ve il özel idare bütçelerinden 100.000 lira halk mektepleri tahsisatı olarak ayrılmıştır. Bunlarla 100 halk mektebi açılmış ve buralarda toplam 45.000 genç eğitim almıştır⁵¹.

Gündüzleri ticaret hayatıyla geçirenlere, akşamları müsait zamanlarında kendilerine lâzım gelen bilgileri verecek ve onları işlerinde daha kuvvetli bir hale getirecek kurslar açılmıştır. 1928 yılı itibarıyla bu kurslar 12 yerde açılmış ve 493 öğrenciyi hizmet vermiştir⁵².

⁴⁴Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer (Sivas), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.622.

⁴⁵Ismail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 23.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.591.

⁴⁶Eminittin Çeliköz (Balıkesir), 24.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.441.

⁴⁷Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1994, Cilt:X, Sayı:29, s.472-473.

⁴⁸Refik Şevket Bey (Manisa), 25.06.1932, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:9, s.313.

⁴⁹Refik Şevket Bey (Manisa), 25.06.1932, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:9, s.321.

⁵⁰M.Albayrak, a.g.makale, s.480-482.

⁵¹Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (İzmir), 22.04.1928, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:3, s.202-203.

⁵²Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (İzmir), 22.04.1928, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:3, s.205.

Köylerde de, vatandaşların okul sonrası bilgilerini artırmak için okuma odaları açılmış ve buralara kitaplar gönderilmiştir⁵³.

Ayrıca 1949 yılında, İzmir’de bir Dilsizler, Körler, Sağırlar Okulu bulunduğu ve bu yılki talebe kadrosu 150 olduğu dile getirilmiştir⁵⁴.

h-Üniversiteler

2252 sayılı ve 31 Mayıs 1933 tarihli İstanbul darülfünununun ilgasına ve Maarif vekâletince yeni bir Üniversite kurulmasına dair kanun, 6 Haziran 1933 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁵⁵. Bu kanun gereğince Darülfünun kapatılarak yerine, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. İstanbul Üniversitesinden sonra kurulan yüksek öğretim kurumları olan Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944), Ankara Üniversitesi (1946) ile enstitüler ve yüksek okullar ülkemiz yükseköğretim yapısının temelini oluşturmuştur⁵⁶.

Üniversitenin gelişmesi ve öğrencilerin durumları zaman zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda ifade edilmiştir. 1934 yılında üniversitede 300 kadar öğretim elemanı ve 3500 kadar öğrenci olduğu Maarif Vekili tarafından dile getirilmiştir⁵⁷. 1938-1939 yılında 6 fakülte ve 3 Yüksek Okulda 282 profesör ve doçent, 247 asistan, okutman ve ilmî yardımcı varken, bu rakamlar 1945-1946 yılında 594 profesör ve doçent, 425 asistan, okutman ve yardımcı olarak tespit edilmiştir⁵⁸. 1950 yılı itibarıyla üniversitelerde toplam 20.000, diğer yükseköğretim kurumlarında da 5.000 olmak üzere toplam 25.000 yüksek öğretim öğrencisi bulunduğu bildirilmiştir⁵⁹. 1943 yılında bir profesör maaşının 60-70 lira, bir doçent maaşının 35-40 lira olduğu görülmektedir⁶⁰.

Üniversiteye yüklenen misyon, Kültür Bakanı Saffet ARIKAN tarafından, “memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşayacak fert ve kurumlar yaratmak gibi çok esaslı bir vazife” olarak ifade edilmiştir⁶¹. İstanbul Üniversitesi’nin, kuruluşunun 10. yılında büyük tekâmül gösterdiği ve arzu edilen hedeflere doğru gittiği dile getirilmiştir⁶².

İstanbul’dan sonra Ankara’da Hukuk Fakültesi ile Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin açılmasıyla öğrencilerin barınması konularında sıkıntılar görülmeye başlanmıştır. Evlerinde kalan öğrencilerin dışında, diğer şehirlerden gelip yurtlarda ve otellerde kalan öğrencilerin mağduriyetler yaşadıkları dile getirilmiştir. Bu öğrencilerin toplamının 3.000 olduğu, ancak Ankara’nın imkânlarının bu yükü kaldıramadığı ifade edilmiştir⁶³. İstanbul’daki yüksek öğretim öğrencileri için yurt imkânlarının biraz daha iyi olduğu görülmektedir⁶⁴.

⁵³ Maarif Bakanı Abidin Özmen (Aydın), 25.05.1935, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:3, s.260.

⁵⁴ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), 22.05.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.645.

⁵⁵ T.C. Resmî Gazete, 6 Haziran 1933, Sayı:2420, s.2635.

⁵⁶ Yücel Namal-Tunay Karakök, “Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Nisan 2011, s. 35.

⁵⁷ Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:22, s.442.

⁵⁸ Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.339.

⁵⁹ Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.12.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.852.

⁶⁰ Suut Kemâl Yetkin (Urfa), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.247.

⁶¹ Kültür Bakanı Saffet Arıkan (Erzincan), 25.05.1938, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:25, s.222.

⁶² Yavuz Abadan (Eskişehir), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.236-237.

⁶³ Muzaffer Akpınar (Balıkesir), 21.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.305.

⁶⁴ Kemâl Şedele (Diyarbakır), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.284.

Ankara ve İstanbul'dan başka Doğu Anadolu'da Van'da bir üniversite kurulması konusu uzun yıllar gündemde kalmıştır. 1938 yılında Kültür Bakanı Saffet ARIKAN⁶⁵, 1943 yılında Maarif Vekili Hasan Âli YÜCEL⁶⁶, 1950 yılında da Van milletvekili İbrahim ARVAS, Atatürk'ün Van'da bir üniversite açılmasını emrettiğini ifade etmişlerdir⁶⁷. Ancak Van ve çevresindeki vilâyetlerde liseler olmadığı için üniversiteyi kaldırarak öğrenci potansiyeli bulunmadığı gerekçesiyle bu üniversitenin açılmadığı yine İbrahim ARVAS tarafından dile getirilmiştir⁶⁸.

Ankara'da bir Teknik Üniversite konusu da zaman zaman gündeme gelmiş, fakat gerçekleşmemiştir⁶⁹. Hattâ bir ara bu üniversite inşaatına başlanmış iki binası yapılmış, fakat daha sonra inşaat durdurulmuştur⁷⁰.

Esasen Türk tarihinde üniversite işinin gerektiği seviyede olmadığı hakkında Hamdullah Suphi TANRIÖVER tarafından tarihî bir değerlendirme yapılmıştır⁷¹: “Üniversitemizin tarihi çok acıklı bir şeydir. Avrupa memleketlerinin 7-8 asır evvel vücuda getirdikleri üniversiteler var. Biz ilk üniversitemizi Sultan Alparslan ve Melikşah zamanında, yani Selçuklular devrinde Nizamülmülk'ün eliyle tesis ettik. Eğer bu müessesemizi tutabilseydik, bugün Sorbonne'dan bahsedildiği vakit 8 asır evvel, Cambridge ve Oxford'dan bahsedildiği vakit, 7 asır evvel kuruldu derken biz de derdik ki, bizim de 9 asır evvel tesis edilmiş bir üniversitemiz var. Başlarız, devam etmeyiz, tekrar başlarız, tekrar bırakırız. Mütemadiyen dura, başlaya, dünyanın bu işte en geri kalmış milletiyiz. Çok hazin bir şey. Anadolu Selçukluları zamanında da bizde aynı tecrübeler yapılmıştır. Bunlar da devam etmedi. Kanunî Sultan Süleyman zamanında Süleymaniye Camiinin etrafında doğrudan doğruya Cite Üniversitaire denmeye lâayık on müesseseyi bir araya toplamakla meydana gelmiş muazzam bir eser vücut buldu, o da devam etmedi. Nihayet Abdülaziz zamanında tekrar bir tecrübeye girdik. Şeyh Muhittin-i Efganî, İstanbul'da Adliye sarayında açılan yeni üniversitede bir gün nahim bir cümle söyledi. O cümle şudur: Nübüvvet bir marifettir. Ertesi gün bu da kapatıldı. İttihat ve Terakkî zamanında bir daha açtık, bu devam ediyordu. Nihayet bizim devrimizde o da kapatıldı ve yani bir isimle, yani şimdiki ismiyle bilmem kaçınıcı defa daha açıldı. O halde Balkan milletlerine nazaran bile biz, üniversitesi daha dün açılan bir milletiz, çok eski bir millet olmamıza rağmen.”

Türkiye'de üniversite hayatının gelişmesi yolunda neler yapılması gerektiği hakkında Kâzım KARABEKİR de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır⁷²: “,,, iki tip üniversite vardır. Biri bizdeki müesses tip. Yani bir şehrin kendi sanayiine, kendi içtimaiyatına, kendi iktisadiyatına uygun olarak yıllardan beri kurmuş olduğu bir hayatın içine; memleketin tâ ücra köşelerinden saf, o muhite hiç ünsiyet etmemiş, daha becerikli, daha istihsalcılığa yakın olan gençlerini tutup götürüp oturtmak. Meselâ bizim Beyazıt'taki üniversite...

İkinci bir tip üniversite de şöyledir: Birçok müterakkî memleketlerde kurulmuş, kendi kendini yaratmıştır. Tabii oralarda birçok üniversiteler olduğu için, muntıklarının ortalarında istihsal kudreti çok, feyizli toprağı ve ormanı bol yerlerde kurulmuş; etrafında kendi profesörlerinin ve hattâ , birçok emekli diğer meslek adamlarının, doktoru, baytarı, hukukçusu, subayı ve sairesi birçok pozisyonlarla bezenmiş, çocuklar da onların içerisinde sekizer, onar

⁶⁵Kültür Bakanı Saffet Arıkan (Erzincan), 26.05.1938, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:25, s.222.

⁶⁶Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.251.

⁶⁷İbrahim Arvas (Van), 25.05.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.660.

⁶⁸İbrahim Arvas (Van), 13.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.519.

⁶⁹Emin Soysal (Maras), 17.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.807.

⁷⁰Nihat Erdem (Kırşehir), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.858.

⁷¹Hamdullah Suphi Tanrıöver (İçel), 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.330.

⁷²General Kâzım Karabekir (İstanbul), 24.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.169.

aile hayatı geçiriyor. Hattâ bir yurt yapılırsa, kendilerini yaratan yurtlarla şehir içerisindeki yurt arasındaki farkı söylemeye lüzum yoktur... İkinci tip üniversiteyi kurmadıkça bu dava halledilemez."

i-Yabancı Okullar

19. ve 20. yüzyıl başlarında had safhaya varan misyonerlik faaliyetleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika vb. gibi devletlerin siyasî amaçlarıyla örtüşerek, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında önemli rol oynamıştır. Çok değişik çalışma metotları olan misyonerlik teşkilâtları, sosyal ve kültürel sahalarda faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda Osmanlı ülkesinde özellikle Hristiyan toplulukların bulunduğu bölgelerde okullar, hastahaneler, yetimhaneler, kiliseler, dispanserler açılmıştır. Bu tür sosyal görüntülü faaliyetlerle, Hristiyan tebaanın bulunduğu bölgeler tespit edilmiş, bu dine mensup olanlara imkânlar sunularak kazandırılmaya çalışılmış ve bu suretle yerli hristiyanlar, batılı devletlerin emperyalist emelleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin siyasî ve kültürel varlığına mugayir olarak ayrılıkçı tarzda yönlendirilerek kullanılmışlardır⁷³. 16. yüzyılın sonlarından itibaren Türkiye'ye gelen cemaatler ve bunlar tarafından açılan Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Avusturya, Rus, İran, İsrail ve Bulgar okulları hakkında çok ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır⁷⁴.

Cumhuriyet döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda bu konu da gündeme gelmiştir. 1935 yılında bazı milletvekilleri, Türkiye'deki yabancı okulların varlığını eleştirmişlerdir⁷⁵: *"Bu milletin ileri gitmesini ve her milletin üstün olmasını arzu ediyorum. Binaenaleyh bir şey vardır ki bendenize dokunuyor. Bu kadar senelerden beri niçin çocuklarımızı Robert Kolej'e, niçin Frerler Mektebine gönderiyoruz. Niçin kızlarımızı SainteJeanne Dark'a gönderiyoruz? Bendenizin sayın bakandan ricam şudur ki, çalışsın, bu vaziyet artık memlekette son bulsun. Bizim memleketimizde teşkilât yapılsın ki çocuklarımız yapılacak mekteplere seve seve gitsin ve seve seve okusun ve zenginler de çocuklarını Cambridge'e, Oxford'a göndermesinler, üniversitelerimize göndersinler. Biz memnunuz. Biz çocuklarımızı buraya gönderebiliriz desinler ve hem de beyhude yere Avrupa'ya paramız gitmesin. Bendeniz bunu temenni ediyorum."* Bu taleplere Millî Eğitim Bakanı, aynı oturumda şu şekilde cevap vermiştir⁷⁶: *"Bizim memlekette filhakika birkaç ecnebi mektebi vardır. Listelerini burada arz etmeye lüzum görmüyorum ve bu mekteplere çocuklarını gönderenlere karşı da bir şey diyemem. Mektepler, kanunu mucibince lâzım gelen şartları kabul etmişler ve bir müessesese olarak kurulmuşlardır. Biz de o kurumları kabul etmişiz. Talimatnâmeleri yapılmış, biz de onları tasdik etmişiz ve oralarda millî kültürü verebilecek şekiller husule getirmişiz, muallimler koymuşuzdur. Onun için oraya çocuğunu verip vermemesi bizim için düşüncülecek bir cihet değildir."*

Okullarda yabancı dil eğitimi konusu üzerinde de durulmuş, 1932 yılında, Ankara'da yabancı dilde eğitim veren bir lise açılması düşünülmüş⁷⁷, fakat gerçekleşmemesi üzerine bir yıl sonra Ankara Lisesi'nde bir yabancı dil sınıfı açılması ve buralara yabancı hocalar getirilmesine teşebbüs edilmiştir⁷⁸. Yabancı dil bilmedikleri için bizim liselerimizden mezun olana öğrencilerin Avrupa üniversitelerindeki dersleri takip edemedikleri, bunun için yabancı dil öğrenmeleri gerektiği vurgulanmıştır⁷⁹. Ama buna rağmen 1950 yılına gelindiğinde, bizim

⁷³ Adnan Şişman, *XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2006, s. 359.

⁷⁴ İlkur Polat Haydaroglu, *a.g.e.*, s. 101-194.

⁷⁵ Berç Türker (Afyonkarahisar), 25.05.1935, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:3, s.255.

⁷⁶ Maarif Bakanı Abidin Özmen (Aydın), 25.05.1935, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:3, s.260.

⁷⁷ Maarif Vekili Esat Bey (Bursa), 25.06.1932, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:9, s.327.

⁷⁸ Maarif Vekili Reşit Galip Bey (Aydın), 17.05.1933, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:15, s.147.

⁷⁹ Sami Erkman (Tunceli), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.248.

okullarımızda yeterli ölçüde yabancı dil öğretilmediği için, yabancı okullarından mezun olan gençlerin Türk okullarından mezun olanların önüne geçtiği ve tercih edildiği hususu dikkat çekmektedir⁸⁰. Amerika Birleşik Devletleri ile imzalanan Fulbright Mukavelesi çerçevesinde, ücretleri Türkiye tarafından ödenmek üzere liselerimizde yabancı dil öğretecek öğretmenler, mütehassıslar ve profesörler görevlendirilmesi hükme bağlanmıştır⁸¹. Bu mukavele Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş ve 18 Mart 1950 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁸².

Türkiye’de eğitim imkânı olmayan mühendislik braşlarında yurt dışına öğrenci gönderilmek suretiyle bu alandaki açık kapatılmaya çalışılmıştır. Mühendislik tahsil etmek üzere gönderilen öğrencilere ayda ödenen para miktarı şu şekildedir: Amerika Birleşik Devletleri 98 dolar, İngiltere 98 dolar, İsveç 98 dolar, İsviçre 63 dolar, Almanya 60 dolar, Avusturya 54 dolar, Macaristan 54 dolar, Çekoslovakya 45 dolar, Fransa 50 dolar, Belçika 45 dolar aylık ödeme yapmıştır⁸³.

3-Eğitim Personeli

a-Öğretmen

Bu dönemde eğitim hizmetleri öğretmen, vekil öğretmen, köy öğretmeni, köy eğitmeni kadrolarındaki personel tarafından verilmiştir. Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme politikaları, ilkökul, ortaokul ve meslek dersi öğretmenlerinin yetiştirilmesi ile bunun için açılan okullar ve bu okulların öğrenci kaynakları hakkında uzmanlar tarafından ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır⁸⁴. Akademik anlamda yapılan bu çalışmaların dışında, eğitici kadrolarının günlük hayatta karşılaştıkları olaylar hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne yansıyan bilgileri paylaşarak konuya katkı yapmaya çalışacağız.

Cumhuriyet döneminde normal eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan problemlere ilâve olarak özellikle harf inkılâbından sonra yetişmiş eleman bulmak konusunda daha fazla sıkıntılar yaşanmıştır. Mevcut öğretmen kadrosunun yetersizliği karşısında emekli öğretmenlerden isteyenlerin yeniden hizmete alınması düşünülen ilk tedbir olmuştur⁸⁵. Buna rağmen aradan yıllar geçtikten sonra eğitimde okul ve öğretmen yetersizliği ısrarla dile getirilmiş⁸⁶; hattâ 1937 yılında 40.000 köyden 35.000’inde okul⁸⁷, 1946 yılında 40.000 köyden 32.000’inde öğretmen olmadığı, Millî Eğitim Bakanı tarafından ifade edilmiştir⁸⁸. 1934 yılında özellikle orta öğretimde, öğretmen azlığı yüzünden 306 vekil öğretmen görevlendirilmiştir⁸⁹.

Öğretmenlerin problemlerine de dikkat çekilmiştir. 1934 yılında öğretmenlerin hükümetten istekleri şu şekilde dile getirilmiştir⁹⁰:

1- Maaşlarının diğer devlet memurları gibi muntazaman verilmesi,

2-Mesken bedeli kesintilerinden alacaklarının ödenmesi,

⁸⁰Eminittin Çeliköz (Balıkesir), 18.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.839.

⁸¹Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.858.

⁸²*T.C. Resmî Gazete*, 18 Mart 1950, Sayı:7460, s.18116.

⁸³Nafia Vekili Hilmi Bey (Adana), 18.05.1933, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:15, s.158.

⁸⁴Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.329-336.

⁸⁵Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:22, s.443.

⁸⁶Berç Türker (Afyonkarahisar), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.253.

⁸⁷Naşit Uluğ (Kütahya), 26.05.1937, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:18, S.246.

⁸⁸Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer (Sivas), 24.12.1946, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:3, s.460.

⁸⁹Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:22, s.443.

⁹⁰Süleyman Fikri Bey (Mersin), 29.05.1934, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:22, s.438.

3- Terfilerinin belirli bir şekle konulması ve müfettişlerin ellerine terk edilmemeleri,

4-Tatillerde araştırma gezileri yaparak bilgilerini artırmak için, demiryolları ve vapurlardan yarı fiyatla seyahat edebilmeleri imkânının verilmesi,

5-Okuyacakları meslekî kitapların ucuz bir şekilde bulabilmelerinin temini.

Bu taleplerden birincisi, ancak 2 Şubat 1948 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan ve yukarıda belirtilen 5166 sayılı Özel idarelerden aylık alan ilköğretmenlerinin kadrolarının Millî Eğitim Bakanlığı teşkilâtına alınması hakkında kanun ile mümkün olmuştur. Öğretmenleri ev sahibi yapmak için, maaşlarından yapılan kesintilerle kurulan “İlköğretim Yardım ve Yapı Sandıkları” istenilen sonucu verememiş, burada toplanan paralar amacına uygun olan yerlere sarf edilmemiştir⁹¹. Terfilerini de düzenli hale getirecek olan öğretmenliğin bir meslek haline getirilmesi 1944 yıllarında gündeme gelmiştir⁹². Maddî durumlarının düzeltilmesi talepleri uzun yıllar devam etmiş, 1943 yılında 15-20 sene hizmeti olan bir öğretmenin maaşı 20 lira olmuştur⁹³. Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkartılan 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu’nun 14. maddesi ile Artvin, Ardahan, Erzurum, Ergani, Bayezit, Bitlis, Hakkâri, Süleymaniye, Kars, Kerkük, Genç, Musul, Van, Dersim, Erzincan gibi doğu vilâyetlerinde görev yapan Ortaokul öğretmenlerine maaş ve fevkalâde ödeneklerinin yarısı kadar daha zam yapılmıştır⁹⁴.

Bundan başka yüksek tahsilini yapıp ilköğretmenliğinden ortaokul öğretmenliğine geçenlerin, ilköğretmenliğindeki hizmetleri dikkate alınmayıp, yeni mezun olmuş bir öğretmen gibi düşük maaşla çalıştırıldıkları şikâyet konusu olmuştur⁹⁵. Öğretmen tayin ve nakillerinin uygun olmayan zamanlarda yapıldığına dikkat çekilerek uzun yıllar bir şehirde çalışan ve oraya alışarak dost çevresi oluşturan öğretmenleri buralardan ayırmak yerine genç öğretmenlerin tayin edilmeleri istenmiştir⁹⁶. İkinci Dünya Harbi dolayısıyla maaşlarının yetersiz kalması dolayısıyla geçim sıkıntısına düşen, kırıcı ve usandırıcı muamelelerden sıkılan, ideolojik bakımdan sisteme intibak edemeyen ve Köy Enstitüsü mezunu genç öğretmenlerin kendi önlerine geçmeleri dolayısıyla bundan huzursuz olan öğretmenler de meslekten ayrılmışlardır. 1946 yılına kadar bu şekilde meslekten ayrılan ilköğretmeni, müfettiş ve maarif müdürü sayısı 8.000’e yaklaşmıştır⁹⁷.

Diğer taraftan, öğretmenleri psikolojik olarak motive edecek sözler de söylenmiştir. Öğretmenlerin her türlü mahrumiyete rağmen gerçekten bir “misyoner” gibi çalışıp çocukları iyi yetiştirdikleri⁹⁸, öğretmenlerin yeni rejimin müdafileri oldukları⁹⁹, inkılâbın omuzlarına yüklemiş olduğu vazifeyi başardıkları¹⁰⁰, Türk öğretmenininkılâbın hakiki bir mürşidi olduğu gibi ifadelere de rastlanmaktadır¹⁰¹.

⁹¹Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.579.

⁹²Cemil Bilsel (Samsun), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.271-272.

⁹³Hasan Üçöz (Tunceli), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.245.

⁹⁴13.03.1924, TBMM, TBMM ZC (2. Dönem), Cilt:7, s.386-407.

⁹⁵Nurettin Ünen (Çanakkale), 23.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.399.

⁹⁶Tezer Taşkıran (Kars), 17.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.813.

⁹⁷Emin Soysal (Maraş), 24.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.455.

⁹⁸Kılıçoğlu Hakkı Bey (Muş), 29.05.1934, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:22, s.439.

⁹⁹Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:22, s.442.

¹⁰⁰Hasene Ilgaz (Hatay), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.266.

¹⁰¹Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.278.

1950 yılı itibarı ile Millî Eğitim Bakanlığı emrinde 47.600 öğretmenin çalışmakta olduğu; ayrıca 7.400 kadar da memur ve müstahdem bulunduğu, böylece toplam 55.000 kişilik bir personel kadrosu bulunduğu ifade edilmiştir¹⁰².

b-Köy Öğretmeni

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilâtına dair kanun'un yedinci maddesine göre, orta öğretim kurumları arasında *Köy Muallim Mektepleri* yer almıştır¹⁰³. Bu okullardan beklenen fayda elde edilemediği için dört yıl sonra kapatılmıştır¹⁰⁴.

Köy öğretmenlerinin yaşadıkları sıkıntılar da şu şekilde dile getirilmiştir¹⁰⁵: "*Kız olsun, erkek olsun mektepten çıkar çıkmaz köylere gönderilmektedir. Köy hayatını hiç bilmeyen, okutacağı köy çocuklarının ruhiyatını hiç anlamayan bu muallimler, gittikleri köy muhitine ve aralarında çalışacakları köylü ve köy çocuklarını anlamadan, nihayet kasaba, şehirde tek sınıflı bir mektepte çalışmadan ve onu idare etmeden, üç sınıflı bir arada olan köy mekteplerini idare etmek mecburiyetinde kaldıklarından muvaffak olamıyorlar. Gittikleri yerde oturacak yer bulamıyorlar, yemeklerini kendileri pişirmek zorunda kalıyorlar. Bundan dolayıdır ki, istenilen derecede faydalı olamıyorlar.*"

Köy öğretmenlerinin 1932-1942 yılları arasında makam ücretlerinin ödenmemiş, bunun için 4357 sayılı kanun çıkartılarak bu iş için 96.000 lira ödenek konulmuştur¹⁰⁶. Buna rağmen bazı vilâyetlerde makam tazminatı yine ödenememiş, bu konudaki sıkıntılarının devam etmesi üzerine 1949 yılında bu fasıla Maliye Bakanlığı tarafından 2 milyon lira tahsis edilmiştir¹⁰⁷.

Köylerde çalışan öğretmenlerin orta okul ve lise çağına gelmiş çocuklarının şehirlere gidip eğitim almaları konusunda da sıkıntılar yaşanmıştır¹⁰⁸. Bununla birlikte bir şekilde okumak için şehre giden çocukların bir daha köylere dönmek istemedikleri de bilinmektedir¹⁰⁹: "*...ortaokula devam etmek için şehir ve kasabalara gidiyorlar. Bu çocuklar burada çok sefalet çekiyorlar, yetişemiyorlar. Pek azı hayatlarını kurtarıyorlar. Bunlar orta tahsili tamamlayıp da liseye gitmek istedikleri zaman yine, lise bulunan muhite gidiyorlar, birçok güçlüklerle karşılaşılıyorlar. Çoğu hayatını kazanamıyor. Orta tahsilini tamamlayanlar ise artık köylere dönmedikleri için, bunlar köy için kayıp edilmiş birer kıymet haline geliyorlar. Aynı zamanda kasaba ve şehirlere de mal olamıyorlar.*" Böylece köye göre öğretmen yetiştirme hareketinin ilk denemesine girilerek, 1927'de Mustafa Necati'nin bakanlığı döneminde Denizli Erkek Muallim Mektebi, Köy Muallim Mektebi'ne çevrilmiş ve Kayseri'de Zincirdere köyünde öğretim süreleri üç yıl olan bir Köy Muallim Mektebi açılmıştır.

c-Köy Eğitmeni

Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy

¹⁰² Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoglu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.848.

¹⁰³ *Resmî Ceride*, 3 Nisan 1926, Sayı:338, s.1233.

¹⁰⁴ Aydoğın Ataünel, *Türkiye'de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu (1923-1994)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994, s.16.

¹⁰⁵ Hasib Ahmet Aytuna (Tokat), 25.07.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.260.

¹⁰⁶ Salih İnankur (İçel), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.604.

¹⁰⁷ Salih İnankur (İçel), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.659.

¹⁰⁸ Hüseyin Ulusoy (Niğde), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.601.

¹⁰⁹ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.593.

eğitmenleri istihdamını öngören 3238 sayı ve 11 Haziran 1937 tarihli Köy Eğitmenleri Kanunu, 24 Haziran 1937 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir¹¹⁰.

Bu kanuna bağlı olarak nüfusu 150'den az olan köylerde eğitim hizmeti vermek amacıyla köy eğitmen kursları açılmıştır. Askerliğini yapmış, okuma yazma bilen, yaşantısını köylerde geçirecek, uygun kişiler bulunup köy eğitmen kurslarında çok yönlü bir eğitimden geçirildikten sonra, köylere gönderilmişlerdir. Köy Enstitülerinin kurulmasıyla beraber köy eğitmen kursları, o bölgedeki Köy Enstitülerine bağlanarak faaliyet göstermişlerdir. Köy çocuklarına dört işlemin, okuma-yazmanın yanında yoğun bir biçimde tarım ve hayvancılık, tavukçuluk, sebzeçilik, meyvecilik gibi işler, köy eğitmenleri tarafından fennî bir şekilde öğretilmeye çalışılmıştır. 15 Nisan 1947 tarihinde açılan 12. dönem Eğitmen Kursu, köylere eğitmen yetiştirmek için açılmış olan eğitmen kurslarının sonuncusu olmuştur. Bu tarihten sonra, bir daha eğitmen kursu açılmamıştır¹¹¹. 1937'de 79 kişi ile başlayan Köy Eğitmenlerinin sayısı sekiz bine kadar ulaşmıştır. Bazı eğitmenlerin görevden ayrılmasından sonra 1950 yılında toplam Eğitmen sayısı 6500'e düşmüştür¹¹². Köy Eğitmenliği lağvedildikten sonra kalan 2200 eğitmen, ancak 12 Eylül 1963 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı öğretmen kadrolarına geçirilmişlerdir¹¹³.

Köy Eğitmenliği uygulamasının günlük hayata yansımaları şu şekilde tespit edilmiştir¹¹⁴:
“... muallimsiz köy mektepleri için muallim yetiştirmek üzere Maarif Vekâleti'nin üç seneden beri tatbik ettiği eğitmen teşkilâtından bahsetmek istiyorum. Ziraat Vekâleti ile elbirliği yaparak, memleketin muhtelif mıntıklarında, köydeki mektepler için muallim yetiştirmek üzere açılan kurslardaki ziraat malûmat da gayet amelî bir surette tedris edildiğinden dolayı köylere giden bu eğitmenler yalnız çocukları okutmakla değil, aynı zamanda köylülere amelî ziraat nokta-i nazarından da tenvir etmeleri itibarıyla köy kalkınmasına, yani yeni ziraatin köylerde yerleşmesine çok hizmet etmiş oluyorlar. Üç seneden beri tatbik edilen bu sistemle şimdiye kadar dört bin eğitmen yetiştirilmiştir. Maarif Vekâleti'nden edindiğimiz malûmata göre memleketin daha 28 bin eğitmene ihtiyacı vardır. Muallimsiz köylerin eğitmen ihtiyacı ancak 14 senede ikmâl edilebilecektir.” 1950 yılı itibarıyla 6000 köy eğitmeni bulunduğu, maaşlarının 30 lira olduğu ve geçim sıkıntısı içerisinde oldukları ifade edilmiştir¹¹⁵.

Köy Eğitmenlerinin bir sıkıntısı da bu projeyi Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte yürüten Tarım Bakanlığı'nın taahhütlerini yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Zira Köy eğitmenlerinin kullanacağı ziraat aletleri, Tarım Bakanlığı tarafından temin edilip eğitmenlere verilecek olmasına rağmen Tarım Bakanlığının bu aletleri temin etmemesi üzerine alet sıkıntısı çekmişlerdir¹¹⁶.

d-Denetmenler (Müfettişler)

Yüksek Köy Enstitüsünden mezun olmuş olan öğretmenler *denetmen* unvanını almışlardır. Bunlara *Gezici Başöğretmen*de denilmiştir. Bunlar aslında müfettişlik işlerini yapmaktadırlar,

¹¹⁰T.C. Resmî Gazete, 24 Haziran 1937, Sayı:3629, s.8367.

¹¹¹Çiğdem Erdem, “Cumhuriyet Yönetiminin 1930’lu Yıllarda Köyde ve Köylülükte Dönüşümü Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak Köy Eğitmen Kursları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı, s, 2008, s.187-200.

¹¹²Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.849.

¹¹³Şinasi Sönmez, “Köy Eğitmenleri ve Kadro Sorunları”, *Karaelmas Journal of Educational Sciences* Cilt:1, Sayı:1, 2013, s.59.

¹¹⁴Ahmet Hamdi Dikmen (Konya), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.254.

¹¹⁵Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.804.

¹¹⁶Yavuz Abadan (Eskişehir), 27.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.521.

fakat bunlara müfettiş değil de denetmen denildiği için müfettişlerin sahip oldukları özlük haklarına sahip olamamak gibi sıkıntıları olmuştur¹¹⁷.

e-Maarif Eminliği

789 sayılı 22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilâtına dair kanun 3 Nisan 1926 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir¹¹⁸. Bu kanunun ilgili maddesine göre ülke 13 bölgeye ayrılarak buralara birer *Maarif Emni* atanmış ve bu sayede bakanlık hizmetlerinin daha etkili bir şekilde yürütülmesine çalışılmıştır¹¹⁹. Bu konu, Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda da dile getirilmiştir¹²⁰.

Bu kanunun 27. maddesine göre Maarif Emni, ilkokul öğretmen ve yardımcılarını, okul müdürlerini, ilköğretim müfettişlerini, Eminlik Hey'etindeki görevlileri, kendi bölgesindeki vilâyetlerin eğitim bürolarını, başkâtip ve kâtiplerini bakanlık adına tayin ve görevden alma; vilâyetlerin eğitim bütçelerinin hazırlanması hakkında tekliflerde yetkilerine sahiptir.

4- Halkevleri

Halkevleri, halkı pozitivist dünya görüşü doğrultusunda eğitmek, yeni rejimi destekleyecek yeni bir siyasi kültür oluşturmak, halkın kaynaşarak birbirini anlayan ve fikir alışverişinde bulunan insanlar haline gelmesini sağlamak, gençleri zararlı alışkanlıklardan uzak tutmak, sağlıklı nesiller yetiştirmek, halkı modern bir zihniyete kavuşturmak, köy ile kent arasındaki farkı ortadan kaldırmak ve hem köylerde hem de kentlerde yetişkin eğitimini gerçekleştirmek, cehaleti yok etmek, milliyetçi, laik ve halkçı fikirleri aşmak gibi nedenlerle açılmıştır¹²¹.

Yapılan hazırlıklar sonucunda ilk Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde 14 merkezde açılmıştır. Bu merkezler Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'du. Aslında bunlar açılışa kadar hazırlıkları tamamlanabilen Halkevleri idiler. Antalya, Bilecik, Edirne, Gaziantep, Giresun, Silifke, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Tekirdağ, Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak'taki Halkevleri ise 19 Şubat tarihine yetişemeyip 24 Haziran 1932 tarihinde açılmışlardır. Eklenen bu 20 yeni ev ile birlikte Halkevlerinin sayısı 1932 Haziranı itibariyle 34'e yükselmiştir¹²². 1947 yılı itibariyle, toplam 463 Halkevi ve 4110 Halkodası açılmıştır¹²³.

Halkevlerinin açılış gerekçeleri, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey tarafından da şu sözlerle ideal vatandaş yetiştirmek olarak açıklanmıştır¹²⁴: "*Bizim aradığımız vatandaş, memleketin menfaatini milletin mukadderatını tıpkı o memleketin başında bulunmuş en büyük mes'ul gibi düşünerek, çalışarak bilen, bildiğini her yerde, her zaman söyleyerek memleketle alâkadar olan vatandaştır.*" Halkevlerinin fonksiyonlarının ise, ülkemizin büyük halk kitlesinin tenvir ve irşat faaliyetlerine konferanslar, törenler yaparak katkı sağlamak olduğu ifade edilmiştir¹²⁵. Halkevleri, bu çalışmalar sırasında daima yükselmek ve ilerlemek hissini taşıyan Türk

¹¹⁷Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), 17.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.804.

¹¹⁸Resmî Ceride, 30 Nisan 1926, Sayı:338, s.1233.

¹¹⁹Mustafa Eski, "Mustafa Necati", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1996, Cilt: XII, Sayı: 35, s.476.

¹²⁰Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (İzmir), 12.04.1927, TBMM, TBMM ZC (2. Dönem), Cilt:31, s.86.

¹²¹Yavuz Özdemir-Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum, 2011, s.243.

¹²²Yavuz Özdemir-Elif Aktaş, *a.g. makale*, s.247.

¹²³Muhsin Adil Binal (Konya), 28.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.558-559.

¹²⁴Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey (Muğla), 26.06.1932, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:9, s.247.

¹²⁵Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey (Muğla), 25.05.1937, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:18, s.221.

gençlerine, Atatürk'ün kurduğu cumhuriyet rejiminin kudsiyetini ve yükseltici prensiplerini telkin etmiştir¹²⁶.

Halkevlerinin "1932'de Atatürk ve onun Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan yetişkin eğitimi cemiyeti ve kültürel merkez idiler. Onlar, ülkenin her yerinde şehirlerde, kasabalarda ve hatta küçük köylerde bile yerleşen, hükümet himayeli ve destekli merkez" şeklindeki tarifleri¹²⁷, bu kurumların gerek zamanında gerekse günümüze kadar çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Bütçeden Halkevlerinin finansmanı için ayrılan ödeneğin Cumhuriyet Halk Partisi hesabına yatırılmış olması eleştirilmiştir¹²⁸. Halkevlerinin bugünkü şeklini değiştirip, siyasî mülâhazalardan sıyrılarak, gömleğini değiştirerek partili partisiz her vatandaşa kapılarını açar ve umumî bir müesseseye haline gelirse, o zaman bütçeden yardım yapılmasının mümkün olacağı ifade edilmiştir¹²⁹.

Halkevlerinin 1931 yılında kendini fesheden Türk Ocaklarının yerine kurularak, onların mal varlıklarının bu kuruma devredilmesi, eski Türk Ocağı yetkilileri tarafından eleştirilmiştir¹³⁰. Buna karşılık Halkevlerinin *İnkılâp Terbiyesi*" verdiği¹³¹ ve bir *Halk Üniversitesi* olduğu cevapları verilmiştir¹³².

Halkevleri, 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 sayılı kanun ile kapatılmıştır. Kanun, 11 Ağustos 1951 tarihli Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir¹³³.

5-Din Eğitimi

a-Köy Hocaları

1935 yılında, köylerde vatandaşlara din hizmeti verecek eleman ihtiyacını karşılamak üzere, Köy Hocası sıfatını taşıyan kişilerin yetiştirilerek bu alandaki açığın kapatılması teklif edilmiştir¹³⁴. Bu teklif uygulamaya konulmuş, ancak yıllar sonra bunların yetersizliği anlaşılacak, meslekî bir kurstan geçirilmeleri istenmiştir¹³⁵: "Birçok köylerde hocalar vardır. Bu hocalar köylünün aralarında topladığı buğdaylar karşılığında çalışırlar. Bunlar nasıl çalışırlarsa çalışsınlar, ne olursa olsun bir maaş verelim, vermeyelim, fakat bunların kafalarını aydınlatmak şarttır, bugünkü gidişe göre. Şimdi Diyanet İşleri Riyaseti, yaz mevsimlerinde tayin edeceği bir müddet için, ben bunun iki buçuk aydan aşağı olmamasını istiyorum, bir kurs açsınlar, bu kurslarda dinlerine taallük eden işlerin de aydınlatılacağı gibi, dünün hallerinden, dünya hallerinden, gidiş ve gelişten, iktisadiyattan, onları uyandırmak ve sonra da biraz ağızlarını düzeltmek, yani okuyuşlarını kıraatlendirmek şarttır."

Bazı milletvekilleri, bunu da yeterli görmeyerek ilkokulu bitirmiş köylü çocuklarından seçileceklerin *Köy İmam Hatip Kursu* denilen bir kurstan geçirilerek köylere kadrolu imam olarak atanmaları gerektiğini tavsiye etmiştir¹³⁶.

Daha sonra, sadece köyleri değil, şehirleri de ilgilendiren gelişmeler meydana gelmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, okullarda din dersleri okutmaya başlamıştır¹³⁷. İlkokullardaki din dersi

¹²⁶Berç Türker (Afyonkarahisar); 24.05.1938, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:25, s.153.

¹²⁷Yavuz Özdemir-Elif Aktaş; *a.g.makale*, s.248.

¹²⁸Adnan Menderes (Kütahya), 26.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.297.

¹²⁹Hasan Dinçer (Afyonkarahisar), 28.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.558.

¹³⁰Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.617.

¹³¹Cevat Dursunoğlu (Erzurum), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.762.

¹³²Hulûsi Oral (Denizli), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.764.

¹³³Yavuz Özdemir-Elif Aktaş, *a.g.makale*, s.260.

¹³⁴Mithat Aydın (Trabzon), 25.05.1935, TBMM, *TBMM ZC (5. Dönem)*, Cilt:3, s.256.

¹³⁵Eminittin Çeliköz (Balıkesir), 23.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.449.

¹³⁶İbrahim Arvas (Van), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.661.

müfredatının yetersiz bulunması üzerine¹³⁸, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda kurulan bir komisyon tarafından yeni bir müfredat programı hazırlanarak Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Hey'etince de onaylandıktan sonra yürürlüğe konmuştur¹³⁹.

İlâve olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından *Kur'ân-ı Kerîm Okulları* açılmış ve buralarda, gelen öğrencilere, yetkili öğretmenler tarafından kur'anın talimi, tecvidi ve din dersleri verilmiştir. Öğreticiler günün belirli saatlerinde değil, sabah 09.00'dan 16.00'a kadar görev yapmışlardır¹⁴⁰.

Bütün bunlara rağmen Ramazan ayı geldiği zaman köylerde *Ramazan Hocası* denilen kişilerin ortaya çıktığı görülmektedir ki bunların yüzde 70'inin cahil olduğu, bunların halk üzerinde aykırı etkilerinin olduğu tespit edilmiş ve hükümetin bu probleme bir çözüm bulması istenmiştir¹⁴¹.

Din eğitiminin amacının Türkiye üzerindeki komünizm propagandalarına karşı koymak olduğu görülmektedir. Komünizmin en büyük düşmanının din olduğu¹⁴² ve Türk milletinin dinine sarılmasıyla bu tehlikeden uzak kalacağı ifade edilmiştir¹⁴³.

b-Cami Görevlileri

Normal zamanlarda imam ve müezzinlerden başka, cami görevlilerinin salâcılar, buhurdancılar, tesbihçiler ve muvakkitler olduğu bilinmektedir¹⁴⁴. Ancak son 30 yılda yeteri kadar din adamı yetişemediği için kadrolar büyük ölçüde boş kalmıştır¹⁴⁵. 1946 yılı itibarı ile mazbut vakıflara bağlı 2115, münhal vakıflara bağlı 392; halk tarafından idare edilen 2005 olmak üzere toplam 4512 cami ve mescit tespit edilmiştir¹⁴⁶. Buna karşılık meselâ Hatay'daki ilçelerdeki camilerin çoğunda imam ve müezzin olmadığı¹⁴⁷; 60 ilçedeki müftülük kadrosunun boş olduğu anlaşılmıştır¹⁴⁸.

Vakıflar idaresindeki camilerin bakımında sıkıntılar yaşanmıştır. Depremlerden ve başka sebeplerden dolayı yıkılan ve tahrip olan camilerin bakım ve onarımlarının yapılamadığı görülmektedir¹⁴⁹. Toprak Mahsulleri Ofisi'ne depo lâzım olduğu veya başka kurumlara bina lâzım olduğu zaman Vakıflara bağlı cami ve diğer binaların tahsis edildiği¹⁵⁰; İkinci Dünya Savaşı yıllarında Erzurum'daki bazı camilerin askerî ihtiyaçlar için kullanıldığı, savaşın sonunda boşaltıldığı ancak bu camilerdeki tahribatin tamir edilmediği dile getirilmiştir¹⁵¹. Hasankale'deki dört caminin masrafinin ve hizmetlilerin maaşlarının halk tarafından verildiği hususu da bir eleştiri konusu olmuştur¹⁵². Bu tür eleştirilere verilen cevapta, vakıfların

¹³⁷Sinan Tekelioğlu(Seyhan), 23.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.447.

¹³⁸İbrahim Arvas (Van), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.817.

¹³⁹Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.857-858.

¹⁴⁰Eminittin Çeliköz (Balıkesir), 23.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.448-449.

¹⁴¹Orgeneral Fahrettin Altay (Burdur), 14.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.556.

¹⁴²Sinan Tekelioğlu (Seyhan), 14.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.555.

¹⁴³Sinan Tekelioğlu (Seyhan), 23.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.448.

¹⁴⁴Ahmet Remzi Bey (Gaziantep), 17.04.1927, TBMM, *TBMM ZC (2. Dönem)*, Cilt:31, s.202.

¹⁴⁵Sinan Tekelioğlu (Seyhan), 23.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.447.

¹⁴⁶Sedat Pek (Kocaeli), 30.12.1946, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:3, s.813.

¹⁴⁷Orgeneral Eyüp Durukan (Hatay), 25.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.1285.

¹⁴⁸General Vehbi Kocagüney (Erzurum), 14.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.554.

¹⁴⁹İhsan Yalçın (Bolu), 27.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.960.

¹⁵⁰İhsan Yalçın (Bolu), 27.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.960.

¹⁵¹General Vehbi Kocagüney (Erzurum), 25.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.1280.

¹⁵²General Vehbi Kocagüney (Erzurum), 25.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.1281.

gelirlerinin, kendilerine verilen görevleri yapmaya yetmediği için hizmetlerde aksama olduğu ifade edilmiştir¹⁵³.

Diyanet İşleri Başkanı'nın seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi propagandası yapması¹⁵⁴, Burdur'da müftülük binasına altı oklu Cumhuriyet Halk Partisi bayrağı asıldığı eleştirilere konu olmuştur¹⁵⁵.

c-Türkçe Hutbe ve Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi

Türkçe hutbe konusunda alınan kararın uygulaması hakkında, 1926 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşmeler yapılmış, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konudaki çalışmaları sorulmuştur¹⁵⁶. Bu konuda yapılan hazırlıkların sonunda ilk Türkçe hutbe, 5 Şubat 1932 tarihinde Süleymaniye Camiinde okunmuştur¹⁵⁷.

Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye tercümesi konusu da aynı oturumda gündeme gelmiş, bu konudaki çalışmaların ne safhada olduğu sorulmuş ve çalışmaların devam ettiği anlaşılmıştır¹⁵⁸. 1930 yılında, Kur'ân-ı Kerîm tercümesi için, şimdiye kadar 50.000 lira ödenek ayrıldığı halde henüz bitirilemediğinden şikâyet edilmiştir¹⁵⁹. 1934 yılında 16.000 lira daha tahsis edildiği anlaşılmaktadır¹⁶⁰. 1949 yılında bu konu hâlâ gündemdedir¹⁶¹: “*Bu memleketin yüzde 95'i müslümandır. Çok doğru. Bu Müslüman olan halk aynı zamanda Türktür ve dili de Türkçedir. Türk milletine mensuptur. Bütün dünya bir kültür gelişmesi içinde iken mukaddes kitaplarını kendi dilleriyle okurken, bizim büyük Türk milleti Kur'ân-ı Kerîm'i niçin Türkçe olarak okuyamıyor? Kur'ân-ı Kerîmi niçin Türkçeye çevirmiyoruz? Bunun yapılmasını Diyanet İşleri Reisinden rica ediyoruz.*”

Kur'ân-ı Kerîm Tercümesi işi, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, daha önce Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri yazmakla görevlendirilen Elmalı'lı Muhammed Hamdi'ye verilmiştir¹⁶².

6-Güzel Sanatlar Eğitimi

a-Müzik

Güzel sanatlar eğitimi konusu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesindeki bilgilere dayandırılarak incelenecektir. Adı geçen konuşmalarda Türk müziğinin medenî bir müzik olabilmesi için yenilenmesi gerektiği ve bunun nasıl yapılacağı şöyle tarif edilmiştir¹⁶³: “*Türk musikisi senelerden beri Türk kültürünü tamamıyla hazmetmemiş bazı kimseler tarafından adeta bir ticaret metal haline getirilmiştir. Cumhuriyete lâyık bir musikinin vücut bulmamasına sebep budur... Cumhuriyet musikisini yalnız halk musikisinden çıkaramayacakları muhakkaktır. Elbette Avrupa'ya takip edeceğiz. Fakat onu bilâkaydüşart olarak değil, kendimize uydurarak almamız lâzım.*”

¹⁵³Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim (Kocaeli), 25.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem) Cilt:24, s.1286.

¹⁵⁴Osman Nuri Köni (İstanbul), 14.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.554.

¹⁵⁵Kemâl Zeytinoglu (Eskişehir), 14.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.558-559.

¹⁵⁶Tunalı Hilmi Bey (Zonguldak), 15.05.1926, TBMM, TBMM ZC (2. Dönem), Cilt:25, s.171.

¹⁵⁷Akşam, 6 Şubat 1932.

¹⁵⁸Hakkı Tarık Bey (Giresun), 16.05.1926, TBMM, TBMM ZC (2. Dönem), Cilt:25, s.171.

¹⁵⁹Kılıçoğlu Hakkı Bey (Kocaeli), 17.05.1930, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:19, s.92.

¹⁶⁰27.05.1934, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:22, s.331.

¹⁶¹Dr. Ahmet Hamit Selgil (Ankara), 23.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.450.

¹⁶²Hidayet Aydar, “Kur'an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 26, Ankara, 2002, s.407.

¹⁶³Dr. Osman Şevki Uludağ (Konya), 26.05.1937, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:18, s.250-251.

Halk türkülerine Avrupaî armoniler yapılması hususuna şu sözlerle dikkat çekilmiştir¹⁶⁴: ”Maarif Vekâleti halk şarkıları topluyor. Bu onun vazifesidir. Folklor dediğimiz sahada, halk şarkılarının toplanmasını iyi bir gözle karşılırsınız. Meselâ İstanbul’daki konservatuvar klâsik eserler topluyor. Ankara’da da halk şarkıları toplanıyor. Fakat halk şarkılarını toplama masrafı yanında bir de onları armonize etme masrafı konmuş. Armoni melodinin süsüdür. Anadolu’nun bağrından, ruhundan kopup gelen nağmeleri garp usûlü ile armonize etmenin mânâsı var mıdır yok mudur bilmem.”

Türk müziğinin cumhuriyete uymayan tek eserimiz olduğu¹⁶⁵, radyoda yayınlanan müziğin uzun bir inilti olduğu¹⁶⁶; hattâ müziğimizin meyhane müziği olduğu şeklindeki eleştirilere karşı, müziğimizin azametli ve zevk verici tarafları olduğu, makamların mahiyetlerinin ayrı ayrı tesirleri olduğu ifade edilmiştir¹⁶⁷.

Radyoda Türk müziğinin yayınlanmasının halkı teceddüt ve inkılâptan geri bıraktığı ve tamamen kaldırılması gerektiği hakkındaki görüşler eleştirilerek¹⁶⁸; tam tersi radyoda Türk müziğine ayrılan zamanın az olduğu ve bunun tatmin edici seviyeye getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁶⁹. Diğer bir milletvekili, bu konudaki görüşlerini, “Her milletin radyo yayınlarında millî musikinin büyük bir payı vardır. Halbuki bizde bu pay asgarî bir hadde biliniyor. Vakıta bu durumun memlekette garp musikisi zevkini yaymak için ihtiyar olunduğu söyleniyor. Fakat fikrime göre böyle bir tedbire gidilmesi, millî musiki yayınının yeter bir hadde tutulmasına mani olmaz.” sözleriyle ifade etmiştir¹⁷⁰.

Radyoda Türk müziği yayını yasağının kaldırılması hakkında Atatürk ile ilgili bir anekdot şöyle anlatılmıştır¹⁷¹: “... bir sıra Atatürk zamanında alaturka, radyodan kalkmış idi. En nihayet bir gün Tamburacı Osman Pehlivan geldi, bir hava çaldı. Atatürk ağlamaya başladı. Sebebini sordum, niye ağlamayayım ki dedi, anamı hatırladım, bu anamın şarkısını, bizim binbir hatıramız vardır. Alaturkayı kaldıramayız dedi. Annem beni ninni ile büyüttü...Beethoven ile değil. Bunun üzerine tekrar alaturkanın çalınmasına müsaade etti.”

Atatürk’ün bu konudaki görüşlerinin, inkılâp yapan bir neslin mahrumiyet ve fedakârlıklara katlanması gerektiği; ancak bunun Türk müziğinin radyoda tamamen yasaklanması anlamına gelmediği, batıya yönelik millî ve ileri bir Türk müziğinin oluşturulması şeklinde olduğu, konunun uzmanları tarafından da tespit edilmiştir¹⁷².

Millî musikinin, “halk melodileriyle ruhu beslemiş, batı müziği tekniğine kayıtsız şartsız bağlı olan ve Türkten başka bir şey olmayan” eserler olacağı dile getirilmiştir¹⁷³. Diğer bir milletvekili de bu konuda, “... Garp tekniğiyle Türk musikisinden istifade edilerek yapılmış bir eseri dinlerseniz kendi vatanımızın kokusunu, kendi vatanımızın sesini, hattâ tarihimizin sesini alırsınız” demiştir¹⁷⁴.

¹⁶⁴ Dr. Osman Şevki Uludağ (Konya), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.245.

¹⁶⁵ Dr. Osman Şevki Uludağ (Konya), 19.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.179.

¹⁶⁶ Hamdullah Suphi Tanrıöver (İçel), 19.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.190.

¹⁶⁷ Muhittin Baha Pars (Bursa), 19.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.191-192.

¹⁶⁸ Muhittin Baha Pars (Bursa), 21.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.294.

¹⁶⁹ Mazhar Müfit Kansu (Çoruh), 19.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.184.

¹⁷⁰ Saffet Tuncay (Siirt), 22.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.251.

¹⁷¹ Mazhar Müfit Kansu (Çoruh), 22.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.254.

¹⁷² Sadi Yaver Ataman, *Atatürk ve Türk Musikîsi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1991, s.20-21.

¹⁷³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 23.12.1946, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:3, s.395.

¹⁷⁴ Muhittin Baha Pars (Bursa), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.592.

b-Heykel

Yabancı heykeltıraşlara yaptırılan heykellerin bize benzemediği şekilde eleştiriler yapılmıştır¹⁷⁵: “Atatürk heykellerini beynelmilellere yaptırdık. Taksim’deki Canonica abidesi meydanda, Sarayburnunda, burada Güven abidesi meydanda, çok yalvarırım, o insanların hangisi bize benzer? Hadi ile Zühtü’nün yaptığı bir heykel var, Barbaros heykeli. O Türktür, o kafatasını Karacaahmet’te çok görürüz.” Aynı milletvekili, daha sonra konuya bir defa daha temas ederek, “Heykelleri, iyi Türk san’atkârlarına, heykeltıraşlarına yaptırılmalı, dediğim zaman Canonica ve Krippel’in yaptıkları millî değil... Hasretini çektiğim Türk geleneği yalnız Türk heykeltıraşlar yapılan heykellerde vardır” diyerek yine Barbaros heykelini örnek göstermiştir¹⁷⁶.

c-Tiyatro

Tiyatroda Türk eserlerinin sahnelenmeye başlanmamış olması¹⁷⁷ ve yabancı rejisörlerin çalışması eleştirilmiştir¹⁷⁸: “... bir konservatuvarımız var. Bu konservatuvar iki kola ayrılır: opera ve tiyatro. Bugüne kadar bunların ikisi de aynı bir ecnebi rejisör tarafından idare edilmiştir. İlk kuruluş seneleri için bu tabii olabilirdi. Çünkü nihayet 7-8 sene evvel 10-15 talebe, üç dört muallimle başlamış bir müesseseye iki mütehasıs fazla bir lüks görülebilirdi. Fakat fikrimce bunun zamanı gelmiştir... bizim bugünkü tiyatromuz durumunda bulunan bir memlekette repertuarı, aktörü, aksesuarı, jesti, mimiği ve sairesiile millî bir tiyatronun, hakikî bir san’at tiyatrosunun hangi şartlarda kurulabileceğini bilen, ağırbaşlı, ciddi bir san’at adamı bulmak, fikrimce hem kolay, hem ucuzdur.” Bu temennilere rağmen tiyatronun kuruluş amacına uygun ve doğru bir istikamette olmadığı şeklindeki eleştiriler devam etmiştir¹⁷⁹.

Tiyatronun misyonunun, “millî şahsiyetin, bir ve bütün halde seferber olduğu”, hayattan sonra hayata çok yakın bir kurumun tiyatro olduğu ifade edilmiştir¹⁸⁰. Tiyatronun teknik itibarıyla Avrupaî bir kurum olmakla beraber kültür ve gelenek bakımından millî olması gerektiği dile getirilmiştir¹⁸¹.

Opera binasının ve sahnesinin uzun zamandan beri devam eden inşaatının hâlâ bitmediği¹⁸² ve sahnelenen oyunlarda kullanılan dekor masrafının çok fazla olduğu da eleştirilere konu olmuştur¹⁸³. Devlet Konservatuvarı mezunlarının istihdam ve çalışma imkânlarındaki yetersizlikler de dile getirilmiştir¹⁸⁴.

7-Okul Binaları

a-Köy Okulları

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilköğretim hizmetleri, Osmanlı döneminden devralınan ve 1942 yılına kadar zaman zaman değişikliklere uğrayarak yürürlükte kalan 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun u Muvakkati’ne dayanmaktadır. Bu kanunun 15. maddesinde, ilkokulların kurulması için gerekli arsanın sağlanması, okul binasının yapılması, öğretmenler, okul müdürleri ve yardımcılarının aylıklarının ödenmesi ile okul binasının onarılması, ders araç

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.320-321.

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.867.

¹⁷⁷ Behçet Kemâl Çağlar (Erzincan), 26.05.1943, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:2, s.235.

¹⁷⁸ Reşat Nuri Güntekin (Çanakkale), 25.05.1944, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:10, s.279.

¹⁷⁹ Dr. Ali Süha Delilbaşı (Kütahya), 25.05.1944, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:10, s.287.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 23.12.1946, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:3, s.395.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 20.12.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.866.

¹⁸² Mehmet Ali Çınar (Burdur), 25.12.1945, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.664.

¹⁸³ Dr. Adnan Adivar (İstanbul), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.816.

¹⁸⁴ Suut Kemâl Yetkin (Urfa); 26.05.1943, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:2, s.243-244.

gereçlerinin sağlanması, hademe ücretlerinin ödenmesi gibi konulardaki giderlerin köy ve mahalle ahali tarafından karşılanması zorunlu tutulmaktadır ve bu giderlerin köy veya mahallenin ait olduğu kaza, liva ya da il meclis idareleri tarafından toplanacağı belirtilmektedir¹⁸⁵. Buna göre her köyün ihtiyar heyeti, o köyün maarif komisyonu olmuştur. Kazalarda, kaymakam başkanlığında, seçilmiş altı üyeden oluşan bir maarif komisyonu vardı. Vilâyet ve müstakil livalarda ise, mutasarrıf veya valinin başkanlığında il genel meclislerinden seçilen üç üyeden oluşan bir tedrisat-ı ibtidaiyye meclisi, maarif müfettişleri, sıhhiye müdürleri ve maarif müdürleri bulunuyordu¹⁸⁶.

Eğitim sisteminin finansmanı için vilâyet bütçeleri (Muhasebe-i hususiye) içerisinde her köy ve kasabadan *tedrisat-ı ibtidaiyye vergisi* alınmakta idi. Ancak bu vergilerin çok yüksek olduğu, bunun için köylülerin vergilerini ödeyemediği, hattâ bazen okulu olmayan köylerden bile vergi alındığı şeklindeki şikâyetler dile getirilmiştir¹⁸⁷.

Yukarıda ifade edilen kanun hükümlerinin uygulanmasında özellikle köylerde ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. 1930 yılında, tedrisat-ı ibtidaiyye vergisi ile toplanan paralardan yılda ancak 250 köye okul yapılabildiği, 40.000 köyün tamamının okul binasına kavuşmasının çok uzun zaman alacağı ifade edilmektedir¹⁸⁸. İlerleyen yıllarda, köy okullarının inşasının sadece köylünün imkânlarına dayanarak yapıldığı hususu, “Çiftini sürmekten men edilen, mektep parası diye 100-200 lira için davarı, sığırı, yatağı, öküzü satılan insanlar vardır...Efendi denen köylü biliyor, şehirlerin, kasabaların mekteplerinin devlet tarafından bedava yapıldığını. Efendi hazretlerinin, ineğinin, yatağının satılarak yapıldığını da biliyor ve bunu idrak ediyor.” sözleriyle gündeme getirilmiştir¹⁸⁹. Köylünün bu konuda gösterdiği bir fedakârlık örneği de, “...evinin çerçevesinden cam çıkarıp okul penceresine takan ve evinde mısırlarını astığı duvardaki çivilerini çıkarıp okul inşaatında kullanan bu fedakâr Türk köylüsüdür” sözlerinde ifadesini bulmuştur¹⁹⁰.

Köylülerin tedrisat-ı ibtidaiyye vergisi ödemelerine rağmen bazı köylerde okul binalarının *salma* usulü ile yapıldığı iddiaları da vardır¹⁹¹: “Köyün muhtar ve ihtiyar hey’etleri, köyün yapması lâzımgelen okulu üzerinde birtakım aykırılıklar ihdas ediyorlar... Köylünün kendisi için yapmak istediği hazırlık ve tertibata müdahale ediyorlar ve diyorlar ki, siz bu köyünüze şu tip okul yapacaksınız, aranızda salmayı şu ve şu nisbette taksim ettik. Köylüler para topluyorlar, işe başlıyorlar.”

Bu eleştirilere karşılık bazı milletvekilleri de köy okullarını köylülerin yapacağını, dünyanın her tarafında bu işin böyle olduğunu¹⁹²; köylerdeki okul inşaat sisteminin sadece devlet kaynaklarına bağlanmasının bu husustaki gelişmeyi engelleyeceği, dolayısıyla milletin geniş kaynaklarına dayanması gerektiğini söylemişlerdir¹⁹³. Nitekim daha sonra bu konu kanunî bir hüviyet de kazanmıştır. 24 Mayıs 1948 tarihinde kabul edilen 5210 sayılı “3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunların köy okulu, öğretmen evi, köy sağlık memurları ve ebeleri evleri inşa ettirilmesiyle ilgili maddelerinin değiştirilmesi ve 5012 ve 5082 sayılı kanunların kaldırılması

¹⁸⁵F.Nurşen Kul, “Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı:360, Temmuz- Ağustos 2011, s.67.

¹⁸⁶ Mehmet Evsile, *Millî Mücadele Sırasında Anadolu’da Günlük Hayat*, E Yazı Yayınları, Samsun, 2015, s.32.

¹⁸⁷ Hacı Atıf Bey (Ankara), 10.02.1921, TBMM, *TBMM ZC (1. Dönem)*, Cilt:8, s.167.

¹⁸⁸ Süleyman Sırrı Bey (Yozgat), 18.05.1930, TBMM, *TBMM ZC (3. Dönem)*, Cilt:19, s.111.

¹⁸⁹ Emin Sazak (Eskişehir), 21.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.216.

¹⁹⁰ Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak), 21.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.302-303.

¹⁹¹ Mahmut Allıoğlu (Yozgat), 21.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.303.

¹⁹² Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), 24.12.1946, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:3, s.429.

¹⁹³ Hüseyin Ulusoy (Niğde), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.602.

hakkında kanun”un birinci maddesinin b fıkrasında köylülere “*çalışma mükellefiyeti*” getirmiştir¹⁹⁴.

Ancak köylülerin yaptıkları ilkokul binaları çok zayıf ve eksik olmaktadır. Bu konudaki tespitler de Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda dile getirilmiştir¹⁹⁵: “*Son yıllar içinde bütün harcını köylümüzün temin ettiği binlerce okul binası meydana geldi. Bu kadar zahmet bahasına malolan binaların bir kısmından umduğu faydayı göremeyen bu köylerin hayal sükütu bize ne kadar üzüntü verse yeridir. Bunların arasında henüz açılma saadetine erişmeden, cephe duvarı baştan aşağı yarılmış, damı orta yerinden çökmüş, yanmış ve yarıda kalmış binaların bulunması, üzüntümüzü artıracak sebeplerdendir.*”1950 yılında Millî Eğitim Bakanı da, köylerdeki okul binalarının eksikleri hakkında şu sözlerle dikkat çekmektedir¹⁹⁶: “*Yarılmış köy okulları, yıldan yıla tamamlanmaktadır, tamamlanmamış olanlar pek az kalmıştır. Fakat inşaatımızda daima eksiklikler bulunmaktadır. Bu sene bir mektep binası yapıyor ve açıyoruz, fakat helâsi maalesef yapılmamış bulunuyor. Onu da ertesi sene yaptırıyoruz. Bahçe duvarları yapılamıyor, birkaç sene içerisinde bahçe duvarlarını da tamamlamaya çalışıyoruz.*”

b-Şehir Okulları

Şehir okulları devlet ve vilâyet bütçelerinden finanse edilerek yapılmaktadır. İlköğretim için tedrisat-ı ibtidaiyye vergisinden başka, vatandaşlar üzerinde herhangi bir malî yük bulunmamaktadır. Buna rağmen şehir ve kasabalardaki okullar da bina, öğretmen, ders aracı açısından yetersiz kalmaktadır. Ülkenin değişik bölgelerinden bu konudaki sıkıntılar, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda dile getirilmiştir. Bunlardan bazıları şöyle tespit edilmiştir:

1942 yılı itibarıyla Ankara vilâyetinin 12 kazasının hiçbirinde orta okul yoktur¹⁹⁷. Birinci Umumî Müfettişlik bölgesi dahilinde bulunan Diyarbakır vilâyetinde kanunen okula gitmek mecburiyetinde olan tahsil çağındaki çocukların okul ve öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı bildirilmiştir¹⁹⁸. 1939 yılında anavatana katılan Hatay’da 53.866 çocuktan ancak 14.744’ünün okula gidebildiği, çok sayıda çocuğun Türkçe konuşmadığı, vilâyete atanan 65 öğretmenden 28’inin gelip göreve başladığı, köy ve sanat okullarındaki diğer eksikler Hatay milletvekili tarafından dile getirilmiştir¹⁹⁹. Muğla’ya bir Köy Enstitüsü²⁰⁰, Niğde’ye bir lise açılması talepleri gündeme getirilmiştir²⁰¹. Erzurum’un Hıms ilçesinde ilkokul olmadığını²⁰², Kağızman’da 12 öğretmen bulunması gereken Kağızman Ortaokulu’nda 6 öğretmenin bulunduğunu, ilgili milletvekilleri bildirmiştir²⁰³. Maraş şehir merkezinde 15 okul binasına ihtiyaç olduğu, ancak 7 binanın bulunduğu ve bunların da eski ve bir kısmının işe yaramaz olduğunu Maraş milletvekili ifade etmiştir²⁰⁴.

¹⁹⁴T.C. Resmî Gazete, 31 Mayıs 1948, Sayı:6919, s.14109.

¹⁹⁵Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.578.

¹⁹⁶Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.855.

¹⁹⁷Belkıs Bayhan (Ankara), 26.05.1942, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:25, s.311.

¹⁹⁸General Kâzım Sevüktekin(Diyarbakır), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.234.

¹⁹⁹General Eyüp Durukan (Hatay), 25.05.1945, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.273-274.

²⁰⁰Orgeneral İzzeddin Çalışlar (Muğla), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.283.

²⁰¹Şükrü Süer (Niğde), 25.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.668.

²⁰²General Vehbi Kocagüney (Erzurum), 25.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.665.

²⁰³Feyzi Aktaş (Kars), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.860.

²⁰⁴Emin Soysal (Maraş), 17.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.810.

8-Okullaşma ve Okuryazar Oranları

Okullaşma ve okuryazar oranları hakkında değişik zamanlarda farklı rakamlar telâffuz edilmiştir. Gerek akademik çalışmalar sonunda elde edilen rakamlar, gerekse Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden ifade edilen rakamlardan bazıları şöyledir:

1930 yılında tahsil çağındaki çocukların yüzde 33'ü okula alınabilmiştir. Bu oran köylerde yüzde 16, şehirlerde yüzde 53'tür²⁰⁵. 1950 yılında, ilköğretimde okula alınan çocuk miktarı yüzde 60 olmuştur²⁰⁶.

Okullardaki başarı oranları da düşüktür. Ortaokullarda 1933-1944 yılları arasında mezun olanların oranı yüzde 17 iken²⁰⁷, 1947 yılında bu oran yüzde 25 olmuştur²⁰⁸. 1950 yılında yüzde kırka yükselmiştir²⁰⁹. Liselerdeki başarı oranı 1950 yılında yüzde 30'dur. Öğrencilerin çoğu 2 veya 3 sene uzatarak mezun olmaktadır²¹⁰.

Okuryazar oranları ise, 1924 yılında yüzde 2-3 olarak ifade edilmektedir²¹¹. Bu rakam biraz mübalâğalı olarak görülse de başka kaynaklarda da buna benzer bilgiler yer almaktadır. Daha 1921 yılında, silâh altındaki askerlerin yüzde doksan beşinin okuryazar olmadığı Malatya milletvekili Lütfi Bey tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde dile getirilmiştir²¹².

1927 nüfus sayımında okuryazar olanların oranı yüzde 11 olarak görülmektedir²¹³. 1927 yılı okuryazar oranı ile ilgili bilimsel çalışmalarda bazı istatistik verilere de ulaşılmıştır. Buna göre Türkiye'de, 1927 yılında okuryazarlık oranı, kadınlarda yüzde 4, erkeklerde yüzde 13 ve genel nüfusa göre yüzde 8.16 idi. Bunun yüzde 5-6'sı eski yazıyı bilen Türkler'de, geri kalanı gayrimüslimlerde ve öteki dillerde idi²¹⁴.

Aynı dönemde bu oranların Brezilya'da yüzde 14,8; Rusya'da yüzde 27,6 olduğu bilinmektedir²¹⁵. Harf İnkılâbından sonra 1935 yılında okuryazar oranı Türkiye'de de yüzde 20,4'e yükselmiştir²¹⁶. 1947 yılında yüzde 36,9²¹⁷, 1950 yılında yüzde 40 olmuştur²¹⁸.

9-Eğitim Hayatında Yaşanan Problemler

a-Harf İnkılâbının Günlük Hayata Yansımaları

1353 sayılı 1 Kasım 1928 tarihli Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun ile, Türkiye'de Arap harflerinin kullanılmasından vazgeçilerek Lâtin esaslı yeni Türk harfleri yürürlüğe konmuştur. Bu kanunun 2.maddesinde "*Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren*

²⁰⁵ Maarif Vekili Cemâl Hüsnü Bey (Gümüşhane), 18.05.1930, TBMM, *TBMM ZC (3. Dönem)*, Cilt:19, s.104.

²⁰⁶ Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.849.

²⁰⁷ Emin Soysal (Maraş), 24.12.1946, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:3, s.454-455.

²⁰⁸ Niyazi Çitakoğlu (Çanakkale), 29.12.1947, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:8, s.606.

²⁰⁹ Kâmil İdil (Maraş), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.805.

²¹⁰ Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.851.

²¹¹ Saracoğlu Şükrü Bey (İzmir), 25.02.1924, TBMM, *TBMM ZC (2. Dönem)*, Cilt:6, s.335-336.

²¹² Lütfi Bey (Malatya), 24.09.1921, TBMM, *TBMM ZC (1. Dönem)*, Cilt:13, s.10.

²¹³ Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadî Tarihi (1923-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul, 2015, s.118.

²¹⁴ İsmet Türkmen; *Kastamonu Halkevi Kastamonu Halkevi Ve Türkiye' in Modernleşme Sürecine Katkıları 1932-1951 (2013)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s. 31-33.

²¹⁵ *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978*, Akbank Kültür Yayını, İstanbul, 1980, s.5.

²¹⁶ Mustafa Albayrak, "Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:X, Temmuz 1994, Sayı:29, s.482.

²¹⁷ Reşat Aydın (Denizli), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.641.

²¹⁸ Muhittin Adil Binal (Konya), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.767.

devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir” ifadesi yer almaktadır²¹⁹.

Bugün Millî Eğitim Bakanlığı'nın Web sayfasında “Harf İnkılâbı”nın gerekçesi şu şekilde ifade edilmektedir²²⁰:

- 1-Okuma ve yazmanın herkese kolaylıkla öğretilmesi,
- 2-Bilgi ve kültürün ülkenin her yanına yayılması,
- 3-Türk dilinin bağımsızlığının sağlanması,
- 4-Türkçenin Arap harfleriyle yazılışındaki zorluğun bir an önce giderilmesi,

5-Türk dilinin yapısına uymayan Arap harflerinden kurtarılması ve yapısına en uygun Lâtin esasından alınan yeni Türk harflerinin uygulanması amacıyla “**Türk Harf İnkılâbı**” yapılmasının gereğine inanmıştır.

Harf İnkılâbının Türk toplumu üzerindeki sosyal ve kültürel etkileri ile yukardaki hedefler istikametindeki gelişmeler ve bugün varılan sonuçlar, konunun uzmanı olan bilim adamları tarafından akademik çalışmalarla ortaya konulmuştur²²¹.

Ancak, Harf İnkılâbı, toplumda tam olarak yerleşinceye kadar bazı sıkıntılar da yaşanmıştır ki bunlar zaman zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda dile getirilmiştir. İlk olarak daha 1932 yılında yeni harflerle yazılmış kitaplardan oluşan bir kütüphane kurma ihtiyacı gündeme gelmiştir²²²: “...harflerimiz yenidir, harflerimiz yepyenidir ve millî kütüphanemiz baştan başa tesis edilmeye muhtaçtır. Her yaşta ve meslekte olan insanların ve çocukların okuyacağı eser yoktur. Kitapsız medeniyet olmaz ve kitapsız bir dil olmaz. Bir de imlâmızın inzibatı yoktur. Harf inkılâbımızın istihdaf ettiği (hedeflediği) maksatlardan biri de imlâmızın inzibatını temin etmek idi. El'an imlâmızın inzibatı teessüs etmemiştir. Halbuki yeni harfler bu inzibatı temine çok müsaittir. Kezalik dilimizi, harflerimizin ve inkılâpçı zihniyetimizin icabatıyla telif edecek mesai yoktur.” Aynı sıkıntıları bir yıl sonra o günün Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey de ifade etmektedir²²³: “... eski kütüphanelerimizin mes'ut harf inkılâbımız dolayısıyla kâmilten ortadan kalkacağı ve millî kütüphanemizin henüz kurulmak yolunda bulunmuş olmasıdır ve bu sebeptendir ki lisan bilen bir gençlik yetiştiremezsek ve bunu acilen yapamazsak istikbâl için kitapsız kalmış bir nesle vilâyetlerin, belediyelerin hükümet ve devletin idaresini bırakacağımız bir devir gelecektir.” Kütüphane sıkıntısı, aradan 9 yıl geçtikten sonra bir defa daha dile getirilmiştir²²⁴: “İstanbul Üniversitesinde ve Ankara'daki yüksek tahsil müesseselerimizde birer kütüphane vardır. Fakat memleketimizde tam manasıyla modern, bütün teşkilâtı havî ve dünya ilmî neşriyatını muntazam takip eder bir kütüphane maalesef henüz mevcut değildir.” Bu şekilde bir kütüphane için kitap toplama faaliyetleri 15 Nisan 1945 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğünde başlamış, bu faaliyetler 29 Mart 1950 tarih ve 5632 sayılı Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun ile bir kütüphane halini almıştır²²⁵.

²¹⁹T.C.Resmî Gazete, 3 Kasım 1928, Sayı:1030, s.6001.

²²⁰mevzuat.meb.gov.tr

²²¹Zeynep Korkmaz, “Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri”, *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring 2009, s.1469-1480.

²²²İbrahim Alâeddin Bey (Sinop), 25.06.1932, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:9, s.316.

²²³Maarif Vekili Reşit Galip Bey (Aydn), 17.05.1933, TBMM, *TBMM ZC (4. Dönem)*, Cilt:15, s.147.

²²⁴Kasım Gülek (Bilecik), 26.05.1942, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:25, s.321.

²²⁵T.C. Resmî Gazete, 29 Mart 1950, Sayı:7469, s.18201.

Dil İnkılâbı çerçevesinde yeni bulunan kelimelerin kullanılması ile yazılan okul kitaplarındaki dilin çok dağınık olduğu²²⁶, yeni harflere göre bir gramer oluşturulamadığı için çocukların okul kitaplarından Türkçe öğrenemedikleri şikâyet konusu olmuştur²²⁷. Evde konuşulan Türkçe ile okulda konuşulan Türkçenin birbirinden farklı oluşunun kuşaklar arasındaki anlaşmayı zorlaştırdığı²²⁸; okulda çocuğu olan anne babaların, kitapların dilini anlamadıkları için çocuklarının derslerine yardımcı olamadıkları hususları da eleştirilmiştir²²⁹. Bu eleştirilere karşı, *Türkiye Cumhuriyetini kuran büyük inkılâbın ideolojisinin eğitim hayatına da girmesi gerektiği*²³⁰; “dil devriminin yolunu tutmuş ve hızını bulmuş olduğu, bunu durdurmanın mümkün olmadığı” şeklinde cevaplar verilmiştir²³¹.

b-Ders Müfredat Programlarındaki İstikrarsızlık

Ders müfredat programlarında sık sık yapılan değişiklikler, öğrencilere ve öğretmenlere güçlük verdiği²³²; bu durumun senelerden beri daimî bir okutma sistemine girmediğimizi ve yetiştirmekte olduğumuz talebenin randımanının yükselmesine engel olduğu ifade edilmiştir²³³. Bu şikâyetler uzun yıllar gündemde kalmış, 1947 yılında yapılan bir açıklamada, “*Cumhuriyet hayatımızda üç defa sistem, altı defa program, dört defa istilâh ve sayısız defalar da ders kitapları değiştirdik ki, bu değişikliklerden sadece çocukların değil, öğretmenlerin bile başı dönmüştür*” sözleriyle eleştirilmiştir²³⁴.

Eğitim hayatındaki aksaklıklar başından itibaren dikkat çekmeye başlamıştır. 1935 yılında Maarif Bakanı Abidin ÖZMEN, maarif plânının ilkokuldan başlayıp, sonraki kademelere gitmesi gerektiğini ifade etmiştir²³⁵. Ancak, 1947 yılında Faruk Nafiz ÇAMLİBEL, millî eğitimde programların değil, şahısların belirleyici olduğunu eleştirmiştir²³⁶: “*Ötedenberi devam eden idare tarzımıza dikkat edilince Millî Eğitimde programlardan ziyade şahısların nâzım olduklarını görüyoruz. Her bakanın kendi buluşlarını tatbik etmeleri bir teamül haline geldiğindendir ki, Millî Eğitim zaman zaman birbirinden ayrı şekillerle yüksek huzurunuzda çıkmıştı.*” Bunların sonucunda okullarda eğitimin yeterli olmadığı defalarca dile getirilmiştir²³⁷. Üniversitelerin, liselerden öğrencilerin bilgilerini, liseler ortaokullardan gelen, ortaokullar da ilkokullardan gelen öğrencilerin bilgilerini yetersiz bulmuşlardır²³⁸. Eğitim hayatının problemleri, 1947 yılında, başka bir milletvekili tarafından şu şekilde sıralanmıştır²³⁹:

- 1- Sistem ve icraatta kararsızlık ve programsızlık,
- 2- Eleman seçiminde isabetsizlik,
- 3- Yapılan her icraatta işin ruhundan ziyade gösterişe önem vermek.

²²⁶ Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 27.05.1941, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:18, s.221.

²²⁷ Sezai Uzay (Balıkesir), 15.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.251.

²²⁷ Maarif Vekili Reşit Galip Bey (Aydın), 17.05.1933, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:15, s.147.

²²⁸ Muhittî Baha Pars (Bursa), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.591-592.

²²⁹ Kâmil İdil (Maraş), 17.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.805.

²³⁰ Aka Gündüz (Ankara), 26.05.1936, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:11, s.244.

²³¹ Hasan Reşit Tankut (Maraş), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.608.

²³² Süreyya Örgü Evren (Bitlis), 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.263.

²³³ Şehime Yunus (İzmir), 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.264.

²³⁴ Niyazi Çitakoğlu (Çanakkale), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.607.

²³⁵ Maarif Bakanı Abidin Özmen (Aydın), 25.05.1935, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:3, s.259.

²³⁶ Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.577.

²³⁷ 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.249-251.

²³⁸ Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.579-580.

²³⁹ Niyazi Çitakoğlu (Çanakkale), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.605-608.

Şehir okulları ile köy okullarının eğitim seviyesinin farklı olduğu görülmektedir. Köy okullarının da şehir okulları seviyesine getirilmesi talep edilmiştir²⁴⁰. Öğretmen yokluğundan dolayı köy okulları dört sınıftan üç sınıfa²⁴¹; şehir ilkokullarının altı sınıftan beş sınıfa düşürülmesi²⁴² ve köy kızlarının okutulmaması eleştirilmiştir²⁴³. Köylerde üç sınıflı okul uygulaması, 1950 yılında devam etmiştir²⁴⁴.

Eğitim sisteminin önemli bir yanlısının de ezbere dayalı oluşu ve imtihan sistemindeki hatalar olduğu görülmektedir. Bu konularda milletvekillerinden şikâyetler gelmiştir. Bunlardan birinde ezbercilik eleştirilmektedir²⁴⁵: “*Hali hazır okul programları, ezberciliği teşvik edecek şekilde yüküldür. Kuru bilginin hakiki bilgi olduğunu sananların yaptıkları bir program mahiyetindedir. Faydası olmayan, kullanılmayan, tatbik kabiliyeti bulunmayan bilgi, değildir. Gençlerin kabiliyetlerini geliştirmeyen, enerjilerini içten tahrik etmeyen, kafalarını işletmeyen bilgi, bilgi değildir.*” Diğerinde de imtihan sisteminden şikâyet edilmektedir²⁴⁶: “*... bir derdimiz var, ona ezeli dert derler, o da imtihan usûlüdür. Bizim bugün tatbik ettiğimiz imtihan usûlügayrınsanidir, antisyantifiktir, antipsikolojiktir... Bunları ilmîleştiririm.*”

Okullarda devam problemi de dikkat çekilen bir konu olmuştur²⁴⁷: “*... liselerde Millî Eğitim Bakanlığı, okula devamsızlığı 60 gün olarak düşünmüştür. Bunun için okula devam etmeyen çocuklar devamsızlıkları dolayısıyla kanaat notu alamazlar. Böyle çocuklar meselâ 58 veya 59 gün okula gelmemekte, 60. Gün gelmektedir. Bu suretle okul idaresi öğrenciyi zaman içinde görerek o talebe hakkında bir şey yapamamaktadır.*”

c-Okulların Sağlık Problemleri

Okullarda öğrencilerin ve öğretmenlerin sağlık problemleri ile ilgilenmek üzere okul tabiplikleri adı altında bir teşkilât mevcuttur. Ancak bunlara çok cüzî bir maaş ödediği için, başka işlerle meşgul olmaktadır ve okullarda çok az bir zaman kalmaktadırlar. Okulda buldukları zamana tesadüf eden bir öğrenci hastalandığı zaman öylesine bir muayene etmekte veya öğretmenlerden hasta olanlara rapor vermekten başka bir katkıları olmamaktadır²⁴⁸. Bu konudaki eksiklikler, Millî Eğitim Bakanı Tahsin BANGUOĞLU tarafından da kabul edilmiştir²⁴⁹: “*... mektep doktorları işlerinde geriyiz. Çünkü mektep doktorlarına çok cüz’î bir ücret vermekteyiz. Onun için başka bir işle meşgul olan doktorlardan yardım temin etmekteyiz. Halbuki bütün günlerini mektebe hasredek doktorlara ihtiyacımız vardır. Bu bir kadro meselesidir. Mekteplerimizde geniş bir sağlık kadrosuna ihtiyaç vardır.*” Öğrencilerin, hasta olan öğretmenlerden hastalık kaptığı şeklindeki bir örnek de şu şekilde ifade edilmiştir²⁵⁰: “*... sizin mektep yaşında bir çocuğunuz olsa, veremli bir hoca ile kapalı bir odaya kapayarak, soba ile mangal başında bulunmasına, ders almasına müsaade eder misiniz? Buradaki bütün doktorlar da bilir. Hoca öhö dedi mi, ağzından çıkan mikrop 9 metre öteye gider. 7-8 yaşındaki çocuklar veremi çok çabuk alırlar. Çocukla veremli hocanın baş başa kaldığı müddet bir gün değil, bir hafta değil, 8 aydır, 9 aydır. Yani hocanın veremi öbür*

²⁴⁰Hüseyin Ulusoy (Niğde), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.280.

²⁴¹Emin Bey (Eskişehir), 17.05.1933, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:15, s.147.

²⁴²Refik Şevket Bey (Manisa), 17.05.1933, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:15, s.140.

²⁴³Org. İzzettin Çalışlar (Muğla), 27.05.1941, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:18, s.215.

²⁴⁴Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.849.

²⁴⁵Reşat Aydın (Denizli), 25.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.642.

²⁴⁶İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 18.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.834.

²⁴⁷Hasene Ilgaz (Çorum), 25.12.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.654.

²⁴⁸Kâmil İdil (Maras), 29.12.1947, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:8, s.588.

²⁴⁹Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu (Bingöl), 20.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.852.

²⁵⁰Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.249.

memurların veremine benzemez... Verem noktasında çocukların iki düşmanı vardır, biri süt, diğeri hoca. Süt kaynatılır ama hoca kaynatılamaz." Okullarda veremle mücadele mecburiyeti 1945 yılında da aynı milletvekili tarafından dile getirilmiştir²⁵¹. Zaman zaman okullarda ortaya çıkan hastalık ve diğer sağlık problemleri ile de mücadele edilmiştir. 1928 yılında çocuklarda görülen kızıl hastalığı ile mücadele edilmiş²⁵², 1946 yılında okullarda bit ile mücadele edilmesi istenmiştir²⁵³.

Bununla birlikte öğrencilerin sağlık problemlerinin çözümü için öğretmenlerin okulda yemek pişirip muhtaç öğrencilere yedirdikleri de görülmektedir²⁵⁴. "Çocukların bir kısmının sağlıkları iyi değildir. Çok şayan-ı şükrandır, Eğitim Bakanımızın bir yardım diye hal ve vaziyetleri iyi olanlardan para topluyorlar, Kızılay yardım ediyor ve bu suretle fakir çocukların öğle yemeklerine dikkat ediliyor, bunlara hususî yemek pişiriliyor. Geçenlerde, İstanbul'da Üsküdar'da yemek zamanında bir okula gideyim, kimsenin haberi yok dedim kapıdan girdim. Baktım pencerelerden, çocuklar, mini miniler oturmuşlar, başlarında bir bayan öğretmen. O muhtaç çocuklar için olan yemeğin dağıtımına nezaret ediyor." 1944 yılında, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli YÜCEL, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Halkevleri, yardım sevenler, okul himaye hey'etleri, kooperatifler, okul yardım kollarının Türkiye'de muhtelif okullarda 127.451 öğrenciye yemek, elbise ve ayakkabı yardımı yaptıklarını açıklamıştır²⁵⁵.

Yatılı okullarda öğrencilerin yiyeceği yemekleri pişiren, odaların temizliğini yapan, yatakları düzelter, pencereleri açarak binanın havalanmasını sağlayan "Yatı Anaları" denilen yaşlı kadınlar görev yapmışlardır²⁵⁶.

10-Eğitim Politikasının Gayesi ve İdeolojisi

1949 yılına gelindiği zaman eğitim politikalarının gayesi 4 noktada toplanmıştır. Bunlar:

1-Milleti ümmilikten ve cehaletten kurtarmak,

2-Eğitim imkânlarının yalnız bu imkânları satın almaya muktedir vatandaşlara değil, kabiliyeti olan herkesin faydalanacağı, her Türk'e eğitim imkânlarının verilmesi,

3-Tahsilin lüks bir meta olmaktan çıkarılması, demokrasi terbiyesinin verilmesi,

4-Eğitim yaşını geçirmiş olanlara da bu imkânın sağlanması olarak tespit edilmiştir²⁵⁷.

Eğitim hizmetlerine, öğrencileri günün getirdiği bilgi ile donatmaktan başka bazı misyonlar da yüklenmiştir. Bunlardan birinde, maarifimizin asker nesil yetiştirmesi gerektiği²⁵⁸, diğesinde, ilköğretimin vazifesinin Türk'e Türklüğünü öğretmek olduğu ifade edilmiştir²⁵⁹.

1928 yılında Bozkurt Derneği Teşkilâtı çerçevesinde okullarda öğrencilere askerî eğitim ve izcilik dersleri verilmeye başlanmıştır. Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır²⁶⁰: "Mekteplerimizde tedrisata ehemmiyet vermekle beraber gençliğimizin bedenî kuvvetlerini artırmak ve askerî bilgi ve kabiliyetlerini yükseltmek ile de

²⁵¹Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.346.

²⁵²Sıhhiye Vekili Doktor Refik Bey (İstanbul), 22.04.1928, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:3, s.200.

²⁵³İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 23.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.392.

²⁵⁴General A. Naci Tınaz (Bursa), 21.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.296.

²⁵⁵Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 22.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.292-293.

²⁵⁶Maarif Vekili Reşit Galip Bey (Aydın), 17.05.1933, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:15, s.149.

²⁵⁷Reşat Aydın (Denizli), 25.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.638.

²⁵⁸Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), 27.05.1941, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:18, s.211.

²⁵⁹İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), 23.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:20, s.389.

²⁶⁰Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (Aydın), 22.04.1928, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:3, s.206.

meşgul olduk. Bunun için Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye ile elele vererek liselerimizde ve muallim mekteplerimizde yeni nesle bu malûmatı verdik. İzcilik işlerine ehemmiyet atfetmekteyiz. Cılız, hastalıklı, atıl fertlerden mürekkep bir cemiyet yerine uyanık, faal ve tuttuğunu koparır gençler için çalışıyoruz... Yazın askerî kamplarda çadır altında silâhlarıyla çalışan bu gençliğin manzarası hakikaten iftiharla göğüs kabartacak kadar ümitbahşır. (Bozkurt Derneği) teşkilâtı kanunuyla mektep haricindeki gençlerin de tarz-ı hayata girmelerini temin edeceğiz.” Bu kurslarla, yazın iki ay süreyle açılan kamplarda, çadırlarda kalan öğrencilere askerî eğitim verildiği bilinmektedir²⁶¹.

İkinci olarak eğitimin milliyetçi amaçları dikkat çekmektedir²⁶²: “Çocuklarımıza gözlerini açtığı dakikadan itibaren Frenk şapkası değil, Türk simasını göstermek lâzımdır, çocuklarımıza ilk konuşmaya başlarken ana lisanını öğretmeden evvel ilk terbiyeye başka bir milletin ismini sokmak demektir ki, buna Nasyonalist Türkiye asla müsaade edemez. Maarif Vekâleti buna çok büyük ehemmiyetle sarıldı ve muvaffakiyetle tatbik ediyor.” Bu konuda Millî Eğitim Bakanı da, “Birçok memleketlerde, birçok anasır, birçok propagandalara maruzdur. Fikir hayatı mevcut olan her memlekette bu böyledir. Binaenaleyh bütün vatandaşlar gibi gençler de buna maruzdur ve tabiatı ile propagandacılar gençliğe daha ziyade ehemmiyet atfediyorlar. Çünkü gençliğin dimağını elde tutmak daha kolaydır. Fakat itminanla (emin olmak) söyleyebilirim ki, gençliğimizde milliyetçilikten başka hiçbir propaganda kök tutmamaktadır.” sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir²⁶³.

Bunlardan başka, okullarda Kemalizm propagandası yapılması gerektiği üzerinde de durulmuştur²⁶⁴: “Hakikaten Kemalizm, altı ok iyiden iyiye millete telkin edilmiş değildir. Maarif Vekâletimizden çok rica ederiz, okullarda genç dimağlara Kemalizmin yayılmasına ve yerleşmesine himmet buyursunlar. İcap eden konferanslarla yolumuzun ne olduğunu iyiden iyiye ışıtalım ki, hiç yanlışlığa mahal kalmasin.” Bu taleplere karşılık Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli YÜCEL, memleket çocuklarının rejime, Atatürk’e ve millî şefimize bağlılıklarından emin olduğunu, okullara Kemalizmden başka bir ideoloji sokmamak gerektiğini ifade etmiştir²⁶⁵.

Türkiye Cumhuriyeti’nin propagandasının yapılması için radyo yayınları da kullanılmıştır. Bu konudaki talep, “... radyo davası elimizde büyük bir propaganda davasıdır...radyo saatlerinin bilhassa asıl büyük kitlenin radyo dinleyebileceği zamanlara göre ayarlanmasını ve bu çeşit neşriyatın o saatlere girmesini daha münasip görüyoruz” sözleriyle dile getirilmiş²⁶⁶; Basın Yayın Genel Müdürü tarafından şu sözlerle cevaplandırılmıştır²⁶⁷: “Propaganda bakımından yapılacak neşriyata gelince, şunu arz edeyim ki, 10 yabancı dilde neşriyat yapılmaktadır. Yakın Balkan memleketleri, Yakın Şark memleketlerine ve hattâ Hindistan’a yapılan yayınlar bu meyandadır.”

Radyo yayınlarının hangi konulara ağırlık vermesi gerektiği de bir milletvekili tarafından şu şekilde ifade edilmiştir²⁶⁸:

1-Çocuklarımızı yakından ilgilendiren yayına daha fazla önem versinler ve bu yayını dikkatle gözden geçirmeden, Kemalist ölçüye vurmadan yapmasınlar,

²⁶¹ Maarif Vekili Mustafa Necati Bey (Aydın), 22.04.1928, TBMM, TBMM ZC (3. Dönem), Cilt:3, s.214.

²⁶² Refik Şevket Bey (Manisa), 25.06.1932, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:9, s.315.

²⁶³ Maarif Vekili Hikmet Bey (Manisa), 29.05.1934, TBMM, TBMM ZC (4. Dönem), Cilt:22, s.441.

²⁶⁴ İzzet Ulvi Aykurt (Eskişehir), 25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.278.

²⁶⁵ Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 22.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.290.

²⁶⁶ Mehmet Fahrettin Ecevit (Kastamonu), 19.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.181.

²⁶⁷ Basın ve Yayın Umum Müdürü N. V. İlkin, 18.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.188.

²⁶⁸ Şükrü Sökmensüer (Erzurum), 22.05.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:17, s.249.

2- Cumhuriyet nasıl bir vatan teslim aldı ve ne yaptı, ne yapıyor? Mütemediyen söylesinler. Yapılanları unutturmasınlar,

3- Çalışkan vatandaşları Türk milletine tanıtan konuşmalar yaptırınsınlar.

Radyoda haberlerin düzgün bir şekilde verilmesi²⁶⁹, batı dillerinden alınan kelimelerin fazla kullanılmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir²⁷⁰. Bu eleştirilere cevap olarak Basın ve Yayın Genel Müdürü, radyo yayınlarını denetleyen bir komisyon bulunduğunu ve bu komisyonda Genelkurmay Başkanlığı'nın, Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin birer üyesi bulunduğunu, programların bu komisyonun kontrolünden sonra yayınlandığını söylemiştir²⁷¹.

Radyodan başka gazetelerin de inkılâbımızı bilmeyenlere tanıtmaya çalışmak gibi bir görevi olduğu ifade edilmiştir²⁷².

11-Demokrasi Terbiyesi

Diğer taraftan dönemin sonlarına doğru, okullarda demokrasi terbiyesi verilmesi çağrıları da başlamıştır. 1949 yılında bir milletvekili, ülkede demokrasinin yerleşmesinde okulların fonksiyonundan bahsetmiştir²⁷³: *“Demokrasi için her şeyden evvel demokrat vatandaşlar yetiştirmek lâzımdır ve demokrasi buna bağlıdır. Bu mefkûrenin gerçekleşebilmesi için okullarımız, sırf tedarik müessesesi olmaktan çıkarılarak terbiye müessesesi haline getirilmelidir ve düşünme kabiliyetini haiz vatandaşlar yetiştirilmelidir. Kendi kendine düşünüp karar verebilen, siyasette demagoga, yalancıya, müfteriye kanmayan, iyiyi kötüden ayırabilen, kendini istismar ettirmeyen bir vatandaş kitle, demokrasinin gelişip semere vermesi ve bekası için ilk hayatî bir şarttır.”* 1950 yılında bu konuda diğer bir milletvekili, *“Millî Eğitim sahasında, umumî meslekler mevzu bahis olduğu zaman, bugünün gidişine göre, başta demokratik terbiye gelmektedir. Buna dair müfredatta, tamimlerde ve emirlerde ileri adımlar atılmıştır. Ancak demokratik terbiye, mekteplerde bir metod meselesidir. İşi bu zaviyeden Millî Eğitim Bakanlığının tetkik edip ona göre tedbir alması lâzımdır”* sözleriyle dikkat çekmiştir²⁷⁴. Başka bir milletvekili de, *“Beş yıldır demokrasiye girdiğimiz halde ilk ve ortaokullarda okunan kitaplar tek parti zihniyeti ile yazılmıştır. Demokratik devre girdiğimize göre okuma, yurt bilgileri kitaplarında demokrasi eğitiminin yer alması lâzımdır”* sözleriyle demokrasi konusundaki hassasiyeti dile getirmiştir²⁷⁵.

12-Ahlâk Eğitimi

Okulların diğer bir fonksiyonunun da ahlâk eğitiminin yapıldığı yer olmasıdır. Bu husus, *“... mektepte ahlâk deyince, maarifte ahlâk deyince, yalnız kitapta ve derste ahlâk, sözde ahlâk anlamamalıyız. Mektep doğrudan doğruya kendi havası, kendi yaşayışı itibarı ile ahlâk kaynağı olmalıdır”* sözleriyle ifade edilmiştir²⁷⁶. Millî Eğitim Bakanı da Türk talebesinin ahlâk şiarını şu 7 maddede saymıştır²⁷⁷:

1-Doğru sözlüdür,

²⁶⁹Saffet Tuncay (Siirt), 22.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.251.

²⁷⁰Mehmet Fahrettin Ecevit (Kastamonu), 22.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.251.

²⁷¹Basın ve Yayın Umum Müdürü N. V. İkin, 18.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.187.

²⁷²Şükrü Sökmensüer (Erzurum), 22.05.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:17, s.248.

²⁷³Reşat Aydın (Denizli), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.639.

²⁷⁴Emin Soysal (Maraş), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.808-809.

²⁷⁵Salih İnan (İçel), 18.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.828.

²⁷⁶Nevzat Ayas (Bursa), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.247.

²⁷⁷Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 27.05.1941, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:18, s.219-220.

- 2- Devlete itaat eder,
- 3- Öğretmenini ana baba bilir,
- 4- Arkadaşlarını sever,
- 5- Yurdunu ve milletini sever,
- 6- Sosyal faaliyetlerde bulunur,
- 7- Spor, kültür faaliyetleri yapar.

Okullarda okuyan kız çocuklarına meslek sahibi olmalarının yanında anne olacakları hususunun da telkin edilmesi üzerinde durulması istenmiştir²⁷⁸. Yine kız öğrencilere ipekli çorap giydirilmesi²⁷⁹ ve okul müsamerelerinde makyaj yapılması eleştirilmiş²⁸⁰; bazı milletvekilleri tarafından da kız öğrencilere okullarda dans dersleri verilmesi istenmiştir²⁸¹.

13-Eski Eserlerin Korunması

30 Kasım 1925 tarih ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgına Dair Kanun ile türbe, tekke ve zaviyelerin kapatılmıştır²⁸². Ancak 1950 ve 1990 yıllarında yapılan değişikliklerle türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük san'at değeri bulunanların Kültür Bakanlığı tarafından umuma açılacağı hükme bağlanmıştır.

Özellikle İstanbul'da yeni yollar ve binalar yapılırken kazı çalışmaları sırasında eski eserlere rastlanması olaylarının artması üzerine Millî Eğitim Bakanlığı, 1939 yılında, bu eserlerin yer alacağı bir harita yaptırmaya karar vermiştir²⁸³. 1943 yılından itibaren de pek çok eski eser ve türbelerin tamir edilerek açılması talepleri gündeme getirilmiştir. İlk olarak Topkapı Sarayının tamirine başlanmış, 1941 yılından itibaren bu iş için 500.000 lira harcanmıştır²⁸⁴. Daha sonra İstanbul'daki Yahya Efendi, Barbaros Hayrettin Paşa, Galata Mevlevîhanesi, Humbaracı Ahmet Paşa ve Ankara'lı İsmail Efendi türbelerinin durumunun ne olduğu sorulmuştur²⁸⁵. 1945 yılında, 30 bin liralık bir tahsisat ile, aralarında Gazi Osman Paşa, II. Bayezit ve Selçuk Hatun türbelerinin de bulunduğu 5-6 türbe tamir ettirilmiştir²⁸⁶. Bunlardan başka Hazreti Hâlid, Koca Reşit Paşa, Rumî Mehmet Paşa, Nakkaş Hasan Paşa, Hüsrev Paşa, Kaptan Mustafa Paşa türbelerinin de tamir edileceği Millî Eğitim Bakanı tarafından açıklanmıştır²⁸⁷. 1949 yılında Fatih Sultan Mehmet, Üçüncü Selim, İkinci Mahmut, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, Reşit Paşa, Gazi Osman Paşa türbelerinin²⁸⁸, 1950 yılında da Tezveren Baba, Köprülü Mehmet Paşa, Fazıl Ahmet Paşa türbelerinin açılması

²⁷⁸Şehime Yunus (İzmir), 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.265.

²⁷⁹Osman Şevki Uludağ (Konya), 25.05.1939, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.311.

²⁸⁰Osman Şevki Uludağ (Konya); 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.245.

²⁸¹Hakkı Kılıçoğlu (Muş); 26.05.1937, TBMM, TBMM ZC (5. Dönem), Cilt:18, s.253-254.

²⁸²Resmî Ceride, 13 Aralık 1925, Sayı:243, s.735.

²⁸³Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 25.05.1939, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:2, s.269.

²⁸⁴Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya), 26.05.1943, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:2, s.239.

²⁸⁵25.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.264-266.

²⁸⁶Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya); 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.316.

²⁸⁷Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel (İzmir), 24.12.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:20, s.342.

²⁸⁸Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), 25.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.664.

istenmiştir²⁸⁹.Yine 1950 yılında Ayasofya Müzesi'nin tamire muhtaç olduğu dile getirilmiştir²⁹⁰.

Konya'daki Karatay Medresesi, Alâaddin Camii, Sahipata Medrese Camii, Sırçalı Mescit ve İnce Minareli Camiin tamire muhtaç olduğu ifade edilmiştir²⁹¹. Eskişehir'de Porsuk Barajı inşaatı altında kalacak olan Türk büyüğü Ahmet Beşirî türbesinin, bulunduğu yerden kaldırılması ve uygun bir yere nakli istenmiş, fakat tahsisat yokluğundan mümkün olmamıştır²⁹². Ayrıca Niğde, Ulukışla, Konya, Aksaray, Nevşehir'deki Selçuklu ve Karamanlılar'dan kalan tarihî eserlerin de koruma altına alınması istenmiştir²⁹³. Suriye'de Caber Kalesinde bulunan Süleyman Şah Türbesi'nin harap halde bulunduğu ve burasının da tamir edilmesi gerektiği, çünkü Süleyman Şah'ın Türk milletinin ebediyete kadar yaşayacak olan ruh abidesi olduğu vurgulanmıştır²⁹⁴.

Bu eserlerden başka, Şer'iyye Sicilleri ve Topkapı Sarayı'ndaki milletimizin iktisadî, sosyale askerî bakımlardan tarih kaynakları olan belgelerin bir arşiv oluşturularak orada muhafazası ve araştırmacıların isitifadesine açılması talepleri de dile getirilmiştir²⁹⁵. Mevlâna Mesnevîsi ve diğer Türk klâsik eserlerinin yayınlanması talepleri de dile getirilmiştir²⁹⁶; Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli YÜCEL, Mesnevî'den başka Kutadgu Bilig, Tuhfetüzzekiyye gibi gerçek bir anıt hükmündeki eserlerin bugünkü dilimizle basıldığını ifade etmiştir²⁹⁷.

Sonuç

Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte eğitim alanında, Türk tarihinde şimdiye kadar görülmemiş bir ölçüde eğitim hamlesi gerçekleştirilmiştir. Okullaşma oranları her yıl artarak, okul ve öğrenci sayıları 1950 yılında 17.000 ilkokul, 1.625.000 öğrenci; 215 ortaokul, 60.000 öğrenciye ulaşmıştır. 1946 yılında 53 lise ve buralardan mezun olanların sayısı 5000'e yaklaşmıştır. Meslekî eğitim veren liseler olarak, 1937 yılı itibarıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı erkek sanat okulları, akşam erkek sanat okulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları, kız erkek öğretmen okulu, orta ticaret okulları, birinci ve ikinci devreli ticaret liseleri, akşam ticaret okulları, yapı ustası okulu, terzilik ve kürkçülük okulu gibi meslek okulları açılmıştır. 1924 yılında 29 merkezde İmam Hatip Mektepleri açılmıştır.

Okul çağını geçmiş geniş halk kitlelerinin eğitimi için 1928 yılında "Millet Mektepleri" açılmış; 1928-1935 yılları arasında Millet Mekteplerinin şehir ve köylerde açılan bütün kademelerinde eğitim alan vatandaş sayısı 2.500.000'i geçmiş; belge alan vatandaş sayısı 1.878.676'ya kadar ulaşmıştır. Halk Mektepleri ve Gece Kurslarında gündüz işlerinde çalışan vatandaşlara geceleri eğitim verilmiştir. 1928 yılı itibarıyla bu kurslar 12 yerde açılmış ve 493 öğrenciye hizmet vermiştir. Köy öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere 1940-1948 yılları arasında ülkenin değişik bölgelerinde 21 tane Köy Enstitüsü açılmış ve Köy Enstitülerinden toplam 15.000 kadar öğretmen, 2.000 kadar sağlıkçı yetişmiştir. 1933 Üniversite Reformu ile Ankara ve İstanbul'da yeni üniversite ve fakülteler açılarak yüksek öğretim kurumlarının imkânları genişletilmiştir.

²⁸⁹Nazım Poroy (Tokat), 17.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.798.

²⁹⁰Kasım Ener (Seyhan), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.667.

²⁹¹Sedat Çumralı (Konya), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.655.

²⁹²Ahmet Bozbay (Kütahya), 25.02.1949, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:16, s.658.

²⁹³İbrahim Refik Soyer (Niğde), 18.02.1950, TBMM, *TBMM TD (8. Dönem)*, Cilt:24, s.829-831.

²⁹⁴Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya), 24.12.1945, TBMM, *TBMM TD (7. Dönem)*, Cilt:20, s.385.

²⁹⁵Hikmet Turan Dağlıoğlu (Antalya), 26.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem)*, Cilt:2, s.240.

²⁹⁶Fuat Gökbudak (Konya), 25.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem)*, Cilt:2, s.253.

²⁹⁷Maarif Vekili Hasan Âli Yücel (İzmir), 26.05.1939, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem)*, Cilt:2, s.253.

Eğitim personeli alanında da gelişmeler kaydedilmiştir. 1950 yılı itibarı ile Millî Eğitim Bakanlığı emrinde 47.600 öğretmenin çalışmakta olduğu; ayrıca 7.400 kadar da memur ve müstahdem bulunduğu, böylece toplam 55.000 kişilik bir personel kadrosu bulunduğu ifade edilmiştir. Bunlardan başka “Köy Öğretmeni”, “Köy Eğitimci” kadroları ihdas edilerek eğitim hizmetlerinin personel ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

1947 yılı itibarıyla, toplam 463 Halkevi ve 4110 Halkodası açılmak suretiyle halk eğitimine ağırlık verilmiştir.

Din eğitimi alanında da köy hocası ve cami görevlileri yetiştirecek çalışmalar yapılmıştır. Müzik, heykel, tiyatro gibi güzel sanat alanlarında eğitim verecek kurumlar oluşturulmuştur.

Bütün bunların sonunda 1924 yılında yüzde 2-3 olan okuryazar oranları 1927 nüfus sayımında yüzde 11, 1935 yılında yüzde 20,4, 1947 yılında yüzde 36,9, 1950 yılında yüzde 40 olmuştur.

KAYNAKÇA

a- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ve Tutanak Dergisi

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1.Dönem)*, Cilt:13, Ankara, 1958.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (2.Dönem), Cilt:6, Ankara, 1968.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (2.Dönem), Cilt:25, Ankara.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (2.Dönem), Cilt:31, Ankara.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (3.Dönem), Cilt:3, Ankara.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (3.Dönem), Cilt:19, Ankara, 1933.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (4.Dönem), Cilt:9, Ankara, 1932.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (4.Dönem), Cilt:15, Ankara, 1933.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (4.Dönem), Cilt:22, Ankara, 1934.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (5.Dönem), Cilt:3, Ankara, 1935.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (5.Dönem), Cilt:11, Ankara, 1936.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (5.Dönem), Cilt:18, Ankara, 1937.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (5.Dönem), Cilt:25, Ankara, 1938.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6.Dönem), Cilt:2, Ankara, 1939.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6.Dönem), Cilt:11, Ankara, 1940.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6.Dönem), Cilt:18, Ankara, 1941.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6.Dönem), Cilt:25, Ankara, 1942.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7.Dönem), Cilt:2, Ankara, 1943.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7.Dönem), Cilt:3, Ankara, 1943.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7.Dönem), Cilt:10, Ankara, 1944.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (7.Dönem)*, Cilt:17, Ankara, 1945.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (7.Dönem), Cilt:20, Ankara, 1946.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8.Dönem), Cilt:3, Ankara, 1947.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8.Dönem), Cilt:8, Ankara, 1948.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8.Dönem), Cilt:16, Ankara, 1949.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8.Dönem), Cilt:24, Ankara, 1949.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (11.Dönem), Cilt:7, Ankara, 1959.

b- Resmî Cerîde ve Resmî Gazeteler

- Resmî Cerîde*, 13 Aralık 1925, Sayı:243.
Resmî Cerîde, 3 Nisan 1926, Sayı:338.
T.C.Resmî Gazete, 3 Kasım 1928, Sayı:1030.
T.C. Resmî Gazete, 6 Haziran 1933, Sayı:2420.
T.C. Resmî Gazete, 24 Haziran 1937, Sayı:3629.
T.C. Resmî Gazete, 31 Mayıs 1948, Sayı:6919.
T.C. Resmî Gazete, 2 Şubat 1948, Sayı:6821.
T.C. Resmî Gazete, 18 Mart 1950, Sayı:7460.
T.C. Resmî Gazete, 29 Mart 1950, Sayı:7469.

c- Makale ve Kitaplar

- ATAMAN, Sadi Yaver *Atatürk ve Türk Musikîsi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
 AYDAR, Hidayet, “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 26, Ankara,2002.
 AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993.
Akşam, 6 Şubat 1932.
 ALBAYRAK, Mustafa, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1994, Cilt:X, Sayı:29, s.471-483.
 ATAÜNAL, Aydoğan, *Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu (1923-1994)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994.
 BAŞAR, Erdoğan, *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 2004.
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978, Akbank Kültür Yayını, İstanbul,1980.
 ERDEM, Çiğdem, “Cumhuriyet Yönetiminin 1930’lu Yıllarda Köyde ve Köylülükte Dönüşümü Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak Köy Eğitim Kursları”, *Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı, s, 2008, s.187-200.

- ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, Cilt:5, İstanbul, 1977.
- ESKİ, Mustafa, “Mustafa Necati”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1996, Cilt: XII, Sayı: 35, s. 463-481.
- EVSİLE, Mehmet, *Millî Mücadele Sırasında Anadolu’da Günlük Hayat*, E Yazı Yayınları, Samsun, 2015.
- HAYDAROĞLUPOLAT, İlknur, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yabancı Okullar*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1990.
- KALAYCI, Nurdan ; *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Hükümet Programları ve Uygulamalar*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları: 762, İstanbul, 1968.
- KORKMAZ, Zeynep, “Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri”, *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring 2009, s.1469-1480.
- KUL, F.Nurşen, “Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları”, *Mimarlık Dergisi*, Sayı:360, Temmuz Ağustos 2011, s. 66-71.
- NAMAL, Yücel-Tunay KARAKÖK, “Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Nisan 2011, s. 27-35.
- ÖCAL, Mustafa, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:7, s. 241-268.
- ÖZDEMİR Yavuz-Elif AKTAŞ; “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum, 2011, s.235-262.
- SÖNMEZ, Şinasi; “Köy Eğitimcileri ve Kadro Sorunları”, *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, Cilt:1, Sayı:1, 2013, s. 50-61.
- ŞİŞMAN, Adnan, *XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti’nde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara, 2006.
- TEZEL, Yahya S, *Cumhuriyet Döneminin İktisadî Tarihi (1923-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul, 2015.
- TÜRKMEN, İsmet; *Kastamonu Halkevi Kastamonu Halkevi Ve Türkiye’ in Modernleşme Sürecine Katkıları 1932 1951*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013.
- ÜNAL, Yenal, “İdare-i Umumiye-i Vilâyet ve İdare-i Hususiye-i Vilâyet Kanunları”, *Tarih Okulu*, Yaz 2009, Sayı: IV, s.77-101.